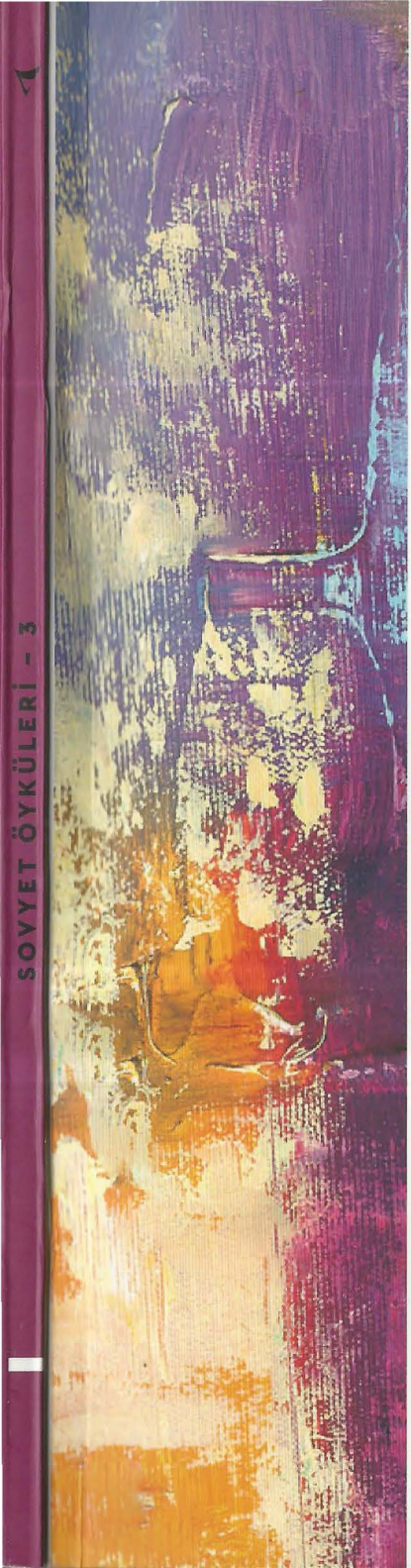

SOVYET ÖYKÜLERİ - 3

SOVYET ÖYKÜLERİ 3

İRAKLİ ANDRONİKOV

ALEKSANDER TVARDOVSKİ

Çeviri: Levent Özübek

YAZILAMA

Sovyet Öyküleri 3

Yazılama Yayınevi: 203
Edebiyat: 27

Sovyet Öyküleri 3

İrakli Andronikov, Aleksander Tvardovski

Çeviren: Levent Özübek
Editör: Merve Üzel
Kapak Tasarımı: Levent Karaoğlu
Sayfa Düzeni: Umut Tuna
ISBN: 978-605-2222-28-7
Birinci Baskı: Mart 2019

© Yazılama Yayınevi

Baskı: Mutlu Basım Yayın - Bahri Mutlu
Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi
C Blok No: 256 Topkapı - İSTANBUL
Tel: 0 212 577 72 08
Sertifika No: 18569

Yazılama Yayınevi Hizmetleri Ltd. Şti.
Serasker Cad. Osmancık Sokak
Betül Han 9/13 Kadıköy - İstanbul
Sertifika No: 12411
Tel: 0 216 338 52 59
iletisim@yazilama.com
www.yazilama.com

Sovyet Öyküleri 3

İrakli Andronikov
Aleksander Tvardovski

Çeviren
Levent Özübek

ÖYKÜ

Yazılama

İÇİNDEKİLER

İRAKLİ ANDRONİKOV

PORTRE 9

AŞİNA YÜZ 9

ARBAT 1-08-87 13

RUSTAVELİ TİYATROSU'NUN BİR HAYRANI 15

SİZ ÜZÜLMEYİN 18

BİR KOMİSYON MAĞAZASINDA KARŞILAŞMA 20

NİKOLAY PAVLOVİÇ 22

SIKINTI 26

EDEBİYAT MÜZESİ'NDE BİR LERMONTOV SERGİSİ 28

SLOYEV AİLESİ 30

TRETYAKOV GALERİSİ'NİN CEVABI 31

FRUNZE CADDESİNDEKİ LABORATUVAR 33

RESSAMIN GÖZÜYLE 35

TUHAF BİR HOBİ 36

TEŞHİS YÖNTEMLERİ 39

PROFESÖR POTAPOV'UN SONUCU 41

ALEKSANDER TVARDOVSKİ

SOBACILAR 47

İRAKLİ ANDRONİKOV

İrakli Andronikov: Yazar ve edebiyat tarihçisi olan Andronikov, Gürcü Andronikaşvili ailesinin bir üyesi olarak 1908'de St. Petersburg'da doğdu. Aile 1925'te Tiflis'e yerleşti. Burada liseyi bitiren Andronikov 1925'te Leningrad Devlet Üniversitesi'nin Tarih ve Filoloji Fakültesi ile Sanat Tarihi Enstitüsü'nün Filoloji Bölümü'nde eğitimine başladı. Müziğe de ilgi duydu ve 1928'de Leningrad Filarmoni Orkestrası'nda eğitmen oldu. 1930'da üniversiteden mezun olduktan sonra çocuk dergilerinde ve Leningrad Halk Kütüphanesi'nde çalıştı. Üniversitede ilgi duymaya başladığı Lermontov'u incelemeye devam etti. 1939'da Lermontov'un yaşamını anlattığı kitabını yayımladı. İkinci Dünya Savaşı'nda ordu gazetesi için cephede çalıştı. Savaştan sonra Lermontov'la ilgili kitaplar yayımlamaya devam etti ve doktora derecesini bu konudaki teziyle aldı. Kitaplar ve makaleler yazmanın yanında, çeşitli televizyon programları da hazırladı. 1990'da Moskova'da yaşamını yitirdi.

PORTRE

AŞİNA YÜZ

Bu öykü, eski mi eski bir resim hakkında. Hepinizin çok iyi bildiği, çok eskiden ölmüş bir adamın portresi... Öykü resim kadar eski değil, aslında çok yeni ortaya çıktı. Ama tam bir öykü!

Leningrad'a bir seyahat, -bizim Moskova yayınevlerinden birinin işi içindi bu seyahat- kendi başına büyük bir olay değildir ama bu, başka bir olaya, yok hayır olay da değil, daha bitmeden unutuverdiğimiz türden küçücük bir rastlantıya yol açmasaydı, uzun bir macera dizisi oluşturan öykümü başlatmayacaktı.

Ve işte böylece, kalbimin derinliklerinde bütünüyle yer tutmuş olan Leningrad şehrine seyahate başladık. Orada tahsil yapmış, üniversite diplomamı almıştım. İlk edebiyat girişimlerime orada başlamış, ilk arkadaşlarımı orada edinmiştim. Kısacası çok mutluydum.

Bir zamanlar on mutlu yıl geçirdiğim şehre bu kısa dönüş fevkalâdeydi. Hele bu şehir Leningrad ise... Özellikle beyaz geceler zamanında bu şehirde bulunmuşsanız, beni anlayacaksınız.

Dümdüz sahil yolları, uçuk sarı, mat kırmızı, opak gri dümdüz uzanan ve görüntüleri granit kıyılarıyla, siyah bir ayna gibi duran Neva Nehri'ne ters yansıyan saraylar... Sarı pembe renk şafak, arka planına doğru yükselen köprü kemerleri... Eflatun renkli hatlarıyla kule ve sütunlar, aldatıcı yarı aydınlıkta bronz atlar... Bu tuhaf, dingin sessizlikte bulvarlar ve sahil yolları daha da düzleşir, köprüler daha aydınlık ve birbirine yakın görünür, kubbeler ve kuleler birbirinin ardına yan yana dizilmiş gibi dururlar. Her şey gün ışığındakinden daha küçük görünür. Ama bu, şehri sadece daha da güzel, daha da büyüleyici gösterir. Tabii Leningrad daha da güzel nasıl olabilirse!

Ama ben konumdan epey ayrıldım!

Leningrad'a gelince, SSCB Bilimler Akademisi'nin Puşkin Evi'ni ziyaret etmeden yapamadım.

Lermontov, hayatı ve eserleri benim tutkumdur, yıllarca süren tahsil hayatımın ve araştırmalarımın konusudur. Ve Bilimler Akademisi Puşkin Evi, Lermontov'un el yazmalarının neredeyse tamamının arşivlendiği yerdir. Lermontov'un portrelerinin ve kendi elinden birçok çiziminin geniş bir koleksiyonuna da sahiptir. Özel bir odada, dizi dizi kitap raflarında Lermontov'un bilinen tüm edisyonları ve onun hakkında yazılmış eserler yer alır. Burası benim Leningrad'a yaptığım her seyahatin en önemli uğrak yerlerinden biridir. Ne var ki bunlar, hep kısa sürelidir.

Bir zamanlar burada çalışmış olduğumdan, çalışma odalarına ve belgelere ulaşma iznim hâlâ vardır.

Bu kez de kendimi müze bölümünden Elena Panfilovna Naselenko'ya takdim ettim. Ondan katalogları, envanter listelerini eşelemek ve istediğim ağır dosya ve albümleri raftan almak için tam izin aldım.

Ve misafirperverlikten yararlanarak, dolaplarla, yazı masalarıyla ve şifoniyerlerle kaplı çalışma odasına yöneldim hemen.

Ah, böyle aksilikler oluyor: Daha Elena Panfilovna yerine dönmeden, ben masanın yanından sıyrılarak geçerken kolum yeni, masada kurdeleleri açık duran büyük bir dosyaya takıldı, dosya yere düştü ve içindekiler yere saçıldı. Toplarken hatırladığım şunlardı: Ünlü eğitimci Uşinski'nin on beş adet portresi; Rus yazarları sözlüğü derleyicisi Metropolit Yevgeni'nin bir kabartma baskısı;

Lomonosov'un başını yukarıya kaldırmış, elinde bir kâğıt tutan tasviri; Bestujev-Marlinski'nin tüylü bir Kafkas harmaniyesi giymiş resmi; Tolstoy'un, torununa öykü anlatırken görülen bir fotoğrafı; Partizan şair Denis Davidov, Kırım'ın güney kıyılarında beyaz bir at üstündeyken görülen Krilov anıtının resmi vardı.

"Çok özür dilerim Elena Panfilovna," diye bir şeyler geveledim. Dizlerimin üstüne çökmüş, dökülenleri aceleyle dosyanın içine dolduruyordum. "Ne sakarım! Gerçekten... Affedin beni."

"Eh, peki. Sanırım affetmem gerek," dedi Elena Panfilovna, gülümseyerek bana doğru dönerken, "haydi toplayın."

Ama dosyayı ona uzatmadım.

"Özür dilerim ama," dedim, "içindekilere bir kerecik daha bakabilir miyim?"

"Bakın bakalım... Ama tüm bu ıvır zıvır arasında sizin dikkatinizi çekecek ne olabilir ki?"

"Bir dakika," diye mırıldandım resimleri karıştırırken, "sadece bir dakika!"

Gözlerim bana bir oyun mu oynuyordu? Hayır, hayır! Onu görmüştüm. Bir anda kayboldu. Böyle aşina, çok aşina bir yüz! Dosya düşerken bir parlayıp kaybolmuştu.

"Bir dakika! Bir dakikacık daha... Hah!"

Hevesle dışarı çektim: Küçük, sararmış bir fotoğraf, genç bir subayın portresi...

Bu portreyi daha önce hiç görmemiştim. O zaman neden bana öyle aşina gelmişti bu yüz? Düşünceli, siyah, ışıklı gözler... Hafifçe yukarı kalkmış burun... Siyah bir bıyık; dolgun ama yine de çocuksu dudakları örtmüş... Sert bir çene, kaşlar merakla bakar gibi yukarı kalkmış, açık ve pürüzsüz bir alın... Aralarında bir uyum olmadan, ama yine de harika, yakışıklı bir yüz! Sonra bir askeri ceket, rahatça omuza atılmış, apoletlerden biri görünüyor...

Fotoğrafı çevirdim, arkasında kurşun kalemle yazılmış bir not: "Apoletler ve sırmalar gümüş."

Hepsi buydu.

Bu kim olabilirdi?

Elbette oydu. Onu hemen tanıdım. Sanki çoktandır tanıdığım biri gibi... Sanki onu o haliyle görmüşüm gibi... Lermontov! Gerçekten o muydu? Lermontov'un bilmediğimiz bir portresi miydi?

Şaşkınlık, heyecan, şüphe... Bir yığın fotoğraf arasında, yine de emindim ki, bu solmuş fotoğraf O'ydu. Açık söylemek gerekirse, diğer portrelerine pek benzemese de oydu... Ama yine de: Kimdi bu?

"Elena Panfilovna," dedim, "bu Lermontov olabilir mi?"

"Lermontov olduğu düşünülüyor," dedi Elena Panfilovna ve o an nefesim kesildi. Sonra ekledi: "Ama kimse tam bilmiyor."

Fotoğrafa bakıyordum, kim olabilir diye, emin değildim. Ama sanki yüz yıldan daha eski birinin yüzü gibi görünüyordu. Ve sanki, benim için, bu sararmış kâğıt parçasında yaşıyordu. Yüzündeki bu esrar büyüleyiciydi! Bu portre yapıldığında kaç yaşındaydı? Giydiği üniforma neydi? Bu solmuş fotoğraf buraya nasıl gelmişti? Ve fotoğrafı çekilen bu portrenin kendisi neredeydi? Her şeyden önce, neye dayanarak bunun Lermontov olduğu düşünülüyordu?

"Elena Panfilovna, neye dayanılarak bunun Lermontov olduğu düşünülüyor?"

"Yani... Bu reprodüksiyon bize Süravi Okulu'ndaki Lermontov müzesinden geldi. 1917 yılında olmalı... Sanırım orada bunun bir Lermontov portresinin reprodüksiyonu olduğu düşünülmüş. Eğer bunun gerçekten Lermontov olduğuna inanıyorsanız, neden portreyi bulmayı denemiyorsunuz?"

Gülümseyerek katalog çekmecesini açtı ve kalemini aldı.

ARBAT 1-08-87

Yapılacak ilk iş, elbette, bu fotoğrafın Puşkin Evi'ne nasıl gelip de Elena Panfilovna'nın masasında duran karma dosyaya girmiş olduğunu anlamaktı. Petersburg Süvari Okulu Lermontov müzesinin envanter kayıtlarına baktığımda, müzenin koleksiyonunun, Elena Panfilovna'nın söylediği gibi, 1917 yılında Puşkin Evi'ne gönderilmiş olduğunu gördüm.

Biraz daha araştırdıktan sonra aradığım kaydı buldum. Lermontov portresinin fotoğrafı müzeye Moskova Yüksek Mahkemesi yargıcı V. K. Vulfert tarafından bağışlanmıştı.

Bu, bana portrenin kimde olduğunu söyledi. Ama ne zaman ondaydı? Fotoğraf müzeye ne zaman verilmişti? Acaba Petersburg Süvari Okulu'nda Lermontov Müzesi düzenlendiği 1880'li yıllarda mı? Onu nasıl bulabilirdim? Hâlâ hayatta mıydı? Hâlâ Moskova'da mıydı? Portre hâlâ onda mıydı?

Evet, ilk ve öncelikle, diyordum kendime, bu Vulfert ismiyle ne yapabilirim, ona bakmalıydım. İlk olarak Modzalevski'nin kartotekine bakmaya karar verdim.

Bu, gerçek bir bibliyografya hazinesidir!

Puşkin'in hayatı ve eserleri üzerine çalışan meşhur öğrenci Boris Lvoviç Modzalevski, anılar, tarih araştırmaları, eski mektuplar, albümler, dergi makaleleri, resmi belgeler gibi, okuduğu tüm materyallerde gördüğü her ismi bir kâğıt parçası ya da bir karta not alarak saklamayı ihtiyat edinmiş. Bu not ettiği isimlere daima nerede, hangi kitapta veya hangi dergide, hangi sayıda, hangi sayfada gördüğünü de eklermiş. Bu âdetini hiç aksatmamış. Böylece otuz yıl boyunca üç yüz binden fazla kart toplamış. Ölümünden sonra bu kartotek Puşkin Evi tarafından alınmış. Burası geniş ve

ince çekmecelerin bulunduğu küçük bir odaydı. Çekmeceler bölmelere ayrılmış ve her bir bölme kartlarla tıka basa doldurulmuştu. Hepsi Modzalevski'nin el yazısıyla yazılmıştı.

Bu kartotekin yardımıyla kısa sürede içinde V. K. Vulfert adı bulunabilecek birkaç kitabın listesini elde ettim. Sonra kütüphanede bu kitaplara bakıp belirtilen sayfaları açınca, Vulfert'in adının Vladimir Karloviç olduğunu, sahip olduğu kitap koleksiyonunda Gogol'un *Evlilik*'inin el yazmaları ve şair Batyuşkov'un yazdığı birkaç mektup bulunduğunu öğrendim. Kendisinin de edebiyata girmiş ve birkaç öykü yazmış, bunların 1880'lerde yayınlanmış olduğunu, babasının adının Karl Antonoviç olduğunu, annesinin Nikolay Stankeviç'in (bu genç düşünür Moskova Üniversitesi'nde Lermontov üzerine tahsil yapmıştı) kız kardeşi olduğunu öğrendim. *Memurlar Listesi* adlı kitaptan da Vladimir Karloviç Vulfert'in 1866'da memuriyete girdiğini öğrendim.

Eh! Kendisi pek hayatta olamazdı demek. *Tüm Moskova 1907* adlı adres rehberini aradım. Vladimir Karloviç yoktu. Ama başka bir Vulfert vardı: İvan Karloviç... Molçanovka, 10 numarada oturmuştu. Kardeşiydi herhalde. O yardımcı olabilirdi işte.

Birkaç yıl ileri atlayıp *Tüm Moskova 1913* adreslerine baktım. Bu daha iyi oldu. İvan Karloviç hâlâ listedeydi. Ve şimdi bir Vulfert daha vardı: Anatoly Vladimiroviç... Belli ki Vladimir Karloviç'in oğluydu. Yazılı adresi aldım, Bolşoy Nikolo-Peskovski, 13.

Sonra elim *Tüm Moskova 1928*'e gitti. Bir fırtına koptu içimde. 1913'le 1928 arasında çok olaylar olmuştu. Vulfertler hayattalar mıydı? Moskova'dalar mıydı? Portre hâlâ var mıydı? Hâlâ onların elinde miydi? Yani, pekala satmış da olabilirlerdi.

Va... Vu... Vul... Vulfert! Anatoli Vladimiroviç. Vakhtangov Caddesi 13, Daire 23.

Hayatta!

Yani 1928'de hayattaydı. Ya şimdi?

"Özür dilerim," dedim kütüphaneciye, "bugünkü adres rehberine bakabilir miyim?"

"Şu karşıdaki rafta."

"Bu Leningrad rehberi. Ben Moskova'yı istemiştim."

"Moskova'nınki yok bizde."

"Ah!"

Kütüphaneden fırladım, Doğruca bir şehirlerarası telefon istasyonuna yürüdüm. Nefesim kesilerek bir Moskova telefon numarası sordum: Vulfert, A. V. Vakhtangov Caddesi 13, Tel: Arbat 1-08-87.

Yaşasın!

RUSTAVELİ TİYATROSU'NUN BİR HAYRANI

Leningrad'taki görevim bitmişti. Moskova'ya döndüm. Ve aynı akşam Vulfert'i aramaya koyuldum. Çantamda Puşkin Evi'nde bulduğum fotoğrafın bir kopyasını taşıyordum.

Fazla uzağa gitmem gerekmiyordu. Ev, benimkinden bir blok ötedeydi. Penceremden her baktığımda çatısını görürdüm. Ama tüm bu yıllar boyunca o çatının altında Lermontov'un o portresinin olacağı hiç aklıma gelmezdi.

Bazen ne ilginç şeyler olur!

Arbat'tan Vakhtangov Caddesi'ne saptım. İşte 13 numara! Merdivenleri uçarak çıkarken daire numaralarına bakıyordum. İşte 23 numaralı daire! Kapıyı çaldım. Yaşlı bir kadın açtı. Yarı uyuyor gibiydi.

"Özür dilerim," dedim, "Anatoli Vladimiroviç Vulfert'i görebilir miyim?"

"Vulfert mi? Onlar yıllar önce buradan taşındılar!"

Kadına boş boş baktım.

"Taşındılar mı? Şimdi nerede yaşıyorlar?"

"Söyleyemem."

"Söyleyebilecek başka biri var mı?"

"En iyisi Saşa'ya sorun. Oğulları. Askeri mühendis kendisi. Oraya gidin, onlar size söylerler."

"O nerede yaşıyor?"

"Novinski Bulvarı, 23. Sanırım. Aşağı doğru Vosstaniye Meydanı. Ama daire numarasını hatırlamıyorum. Aleksandr Anatolyeviç'i sorun."

Hemen Novinski'ye koştum.

23 numaralı apartmana gelince baktım, 17 numaralı daireydi. Kapıda bir mektup kutusu, oradan dışarı sarkan bir gazete köşesi...

Sovyetskoye İskusstvo[1]. Eh, burada sanata değer veriliyorsa, portre de emniyettedir. Değerinin mutlaka farkındadırlar.

Zili çaldım. İçeriden ayak sesleri geldi ve bir erkek sesi sordu: "Kim o?"

"Aleksandr Anatolyeviç'i görebilir miyim?"

"Ah, özür dilerim. Kapıyı açıyorum ama bir dakika girmeyin. Şimdi banyodan çıktım."

Kapının kilidi açıldı, tekrar ayak sesleri, hızlı hızlı uzaklaştı. Sonra aynı ses, uzaktan:

"Buyrun."

Kapıyı arkamdan kapatırken bir an içime doğdu ki, portre buradaydı. Girişteki askının altında üstü yuvarlak bir seyahat sandığı duruyordu. Kitaplığın cam kapaklarının arkasından eski almanak ve kitap ciltlerine göz attım. Kitaplığın ilerisinde, koridorun orta kısmında eski bir tablo vardı: Ağaçlar ve bir göl.

Ev sahibi göründüğünde ben hâlâ çevremi inceliyordum. Zayıf, uzun boylu, yakışıklı, omuzları hafifçe öne düşüktü. Islak saçlarının üstünde bir tülbent vardı.

"Aaa!" dedi beni görünce, "özür dilerim. Bir yabancı olduğunuzu fark etmemiştim. Sesinizden, sizin eski bir tanıdığım olduğunuzu sandım. Affedersiniz."

"Asıl benim özür dilemem gerekir."

"Peki, tanışalım öyleyse, adım Vulfert."

"Benimki de Andronikov."

"Çok memnun oldum. Ne tesadüf, bu isimde birini tanıyorum Tiflis'te."

"Tiflis'te mi? Belki de benim akrabalarımdan biridir."

"Siz de Tiflislisiniz o halde? Bu durumda Rustaveli Tiyatrosu'nu bilirsiniz."

"Mutlaka! Size diyebilirim ki, içinde büyüdüm."

"Peki, Akaki Khorova'yı sahnede gördünüz mü?"

"Elbette. Onun hayranıyım."

"Bence tam bir dâhidir! Bir de Vasadze vardı, aynı tiyatroda. Harikulade bir aktördü. Söyler misiniz, *Haydutlar* oyununu izlemiş miydiniz? Aktörlüklerine âşık olmuştum tam anlamıyla, itiraf edeyim."

Konuşma heyecanla devam etti, Gürcistan Tiyatrosu'ndan Küçük Tiyatro'ya, sonra Moskova Sanat Tiyatrosu'na kaydı.

Aleksandr Anatolyeviç sadece tiyatro izleyicisi değildi. Kendini tiyatroya adamıştı. Birkaç yıl Kolkhidstroy'da mühendis olarak çalışmış, o zamanlar sık sık Tiflis'e gidip, akşamları tiyatroya uğramadan dönmezmiş.

Konuşa konuşa beni oturma odasına aldı. Ben duvarlara göz gezdiriyordum. Birkaç kabartma ve suluboya vardı. "Benim" portreden bir iz yoktu. Sohbet öyle koyulaştı ki, oraya neden gelmiş olduğumu neredeyse unutuyordum. Neden sonra görevimi hatırlayıp, fotoğrafı çantamdan çıkardım.

"Özür dilerin Aleksandr Anatolyeviç, siz bu portreyi daha önce görmüş müydünüz?"

Fotoğrafı ona uzattım.

"Aaa! Bu bizim Lermontov," diye bağırdı Vulfert, "Bunu nereden aldınız?"

"Demek bu gerçekten Lermontov!" diye haykırdım sevinçle, "Bu hâlâ sizde mi? Görebilir miyim?"

"Tiyatrodan konuşmaya daldık, size neden geldiğinizi sormayı bile unuttum! Peki, söyler misiniz, bunu nereden buldunuz?"

Anlattım.

"Çok etkileyici!" dedi. "İşte sizin araştırmanız sonuçlandı. Portre burada bir yerde. Büyükbabam ona hazine gibi bakardı. Kitaplığını ve elyazmalarını Tarih Müzesi'ne bağışlarken bile ondan ayrılamadı. Büyükbabamı görmek ister misiniz? İşte fotoğrafı. Bu da büyükdedem. Onun yanında da büyük büyük annem, Nadejda Vladimirovna. Nikolay Stankeviç'in kız kardeşi. Diğer kız kardeşi de Mihail Semyonovi. Şçepkin'in oğluyla evliymiş. Büyükbabamda Şçepkin'in bir fotoğrafı vardı. Ama nerede bilmiyorum.

Stankeviç önemli bir düşünür, Şçepkin ünlü bir aktör, gerçekten ilginç bir özgeçmiş.

"Ve şimdi Lermontov'a bakalım," diye devam etti Vulfert.

Dolabın arkasına baktı, kitaplığın üstünü gözden geçirdi, içine baktı, eğilip altına baktı, masasıyla duvar arasındaki boşluğu eliyle yokladı, divanı çekti, hole gidip sandığı çekti.

"Çok tuhaf," dedi sonunda, "portre gayet büyüktür, oval bir çerçeve içindedir. Yağlı boyadır, iyi bir ressam yapmış. Şimdi

bilemiyorum nereye girdi. Annem bir yerlere koymuştur. Ne yapacağız, söyleyeyim: Tatyana Aleksandrovna, yani annem, şu anda Kırım'da. Ama birkaç güne kadar dönecek. O gelince portreyi bulacağız, o zaman size bildiririm."

Ona telefon numaramı bıraktım ve eve döndüm. Bu yeni tanışıklığımdan memnun olmuştum.

SİZ ÜZÜLMEYİN

İki hafta geçti. Vulfert nihayet aradı.

"Siz üzülmeyin," diye başladı, "ama bu portreyle ilgili sizin canınızı sıkacağım. Sizi boş yere ümitlendirdiğim için özür dilerim. Nasıl anlatacağım, gerçekten bilemiyorum. Ama söyleyeyim, bu portre bizim elimizden çıkmış. Ve çok korkarım ki tahrip olmuş olabilir."

Bir şeyler söyleyebilecek kadar nefes alamadım.

"Beş yıl önce Nikolo-Peskovski'den buraya taşınırken," diye devam etti Vulfert, "annem bu portreyi yok pahasına adamın birine vermiş. Boris adında genç bir adama... Ona herkes Borya derdi. Smolenski pazarında yaşlı bir antikacının yanında çalışmış bir zaman. Annem onu birkaç kez orada görmüş. Sonra birkaç kez de eve gelmişti, annemin aldığı birkaç şeyi getirmek için. O zaman Lermontov tablosunun oval çerçevesini görmüş, annemin onu kendisine satmasını istemiş ama annem kabul etmemiş. Sonra biz taşınırken tekrar gelmiş, ama "hayır" sözü duymak istemiyormuş. Sadece çerçeveyi almak istiyormuş. Annem de öylece verivermiş. Sonradan portrenin de elden gittiğinin farkına varmış."

"Bu Boris'in tam adı nedir?" diye sordum.

"Annem bilmiyor maalesef."

"Peki ama portrenin tahrip olduğunu size düşündürten nedir?"

"İşte, anlamadınız mı? Bu Boris portrenin Lermontov olduğunun bile farkında değildir. Annem ona bir şey söylememiş. O zamandan beri de adamı görmemiş. İşlerin böyle olmasına gerçekten çok üzüldüm. Ama bir haber duyarsam size bildiririm."

Telefonu yerine koyarken çok sevdiğim bir arkadaşımın ölüm haberini almış gibi üzüldüm.

Hiçbir iz, araştırmaya devam edecek bir hareket noktası yoktu. Smolenski pazar yeri artık yoktu. Antikacı dükkânı da kalmamıştı. Orayı çalıştıran yaşlı antikacı nereden bulunurdu ki? Portreyi alan Boris'in soyadını da bilmiyorduk. Ve bu olay olalı beş yıl geçmişti. Moskova'da Boris adlı biri bu tabloyu beş yıl önce satın almıştı, tek bildiğim buydu. Maalesef, en küçük bir gayret göstermek bile öyle nafileydi ki...

Bu Boris satın aldığı tablonun Lermontov olduğunu bilmiyorsa, kimse de bunu bilemezdi. Tüm ümitlerim boşa çıkmıştı. Yok, araştırmama azimle, yorulmadan devam etmeliydim. Bilgi yok muydu? O zaman bilgi bulunmalıydı. Ve ilk yapmam gereken, bu meçhul Boris'le ilgili olarak Vulfertlerin bana söyleyebileceği en küçük bir detayı bile öğrenmem olacaktı.

Onları ziyarete gittim.

Bu kez Tatyana Aleksandrovna'yı evde buldum. Yaşı ileri ama dik ve uzun boyluydu, saçları hâlâ siyahtı, zeki bakan gri mavi gözlerinde hayat vardı.

Kendimi tanıttığımda, "Evet, evet, biliyorum," dedi. "Oğlum bana hepsini anlattı. 'Andronikov beni görmeye geldi, çok ilginç bir konuşma yaptık,' dedi. Ve onun bu tiyatromanikkonuşmalarıyla sizi öldüresiye sıktığını öğrenince, bir daha bize gelmeyeceğinizden korktum. Bu portreyi kaybettiğimiz için bize çok kızmış olmalısınız. Gerçekten çok üzgünüm. Sizin yerinizde olsam, çıldırırdım, eminim."

"Söyler misiniz, bu Boris bu işi nasıl yaptı?"

"Gayet kolay," diye cevap verdi Tatyana Aleksandrovna gülümseyerek. "Sadece kolunun altına aldı ve gitti. Ağır değildi. Ama o kritik anda oraya nasıl geldi, kesinlikle anlayamadım. Kamyonu boşaltacaklardı, sürücüye para vermek gerekiyordu ve Saşa [Aleksander] bütün paramız cebinde olduğu halde, bir yere gitmişti. Tam o sırada Boris çıkageldi. Sırma saçlı, ufak tefek adam, hareketli, kıpır kıpır biriydi. Peltek konuşuyordu. 'Bana çerçeveyi elliye verin!' dedi. Ben de dedim ki, 'Buyrun, alın. Lanet olsun!' Bana parayı ödedi ve çerçeveyi aldı. Neden sonra fark ettim ki, çerçeveyle birlikte portre de gitmişti. Ah, öyle suratınızı asmayın! Bir kahve ister misiniz? İçelim de düşünelim bakalım."

Bir süre sessiz kaldı. Geçmişi düşünüyordu.

"Evet!" diye haykırdı birden, "Bu Boris 1935 yılında Gorki Caddesi'ndeki Torgsin'de çalışıyordu. Orada salam sosis bölümünde kasiyerdi. Evet, onu orada burada sıklıkla görüyordum. Ama portreyi aldıktan sonra bir daha hiç karşıma çıkmadı. Sanırım benden korkmuştu. Ama herhalde ölmemiştir. Şimdi Saşa'yla karşılaşırsam, size onu hemen gönderirim Portreyi bir şekilde geri alırız. Neden kahvenizi içmiyorsunuz, soğuyacak."

Onu dinlerken, belki de her şeyin tamamen kaybolmuş olmayabileceğini duyumsamaya başladım. Tatyana Aleksandrovna'nın yatıştırıcı, tatlı sözleri, içten misafirperverliği böyleydi.

BİR KOMİSYON MAĞAZASINDA KARŞILAŞMA

Bir tanıdığımın tanıdığı aracılığıyla, bir zamanlar Gorki Caddesi'ndeki Torgsin mağazasında müdürlük yapmış birinin şimdiki izini buldum. Adam hâlâ aynı firmada müdürdü ama Vladivostok şubesinde. Ona mektup yazıp, o zaman salam sosis bölümünde çalışan kasiyer adamı sordum. Sanırım sorumu garip buldu. Her neyse, cevap vermedi.

O zaman müdür yardımcısını buldum, o da Odessa'ya taşınmıştı. Ona da yazdım ve ondan da cevap alamadım.

Herhalde deli olduğumu düşünmüşlerdir!

Moskova'nın komisyon mağazalarını dolaşmaya başladım. Her yerde satıcılara peltek konuşan Boris'i tanıyıp tanımadıklarını soruyordum.

"İsmin devamı nedir?" diye soruyorlardı.

"Bulmak istediğimin ismi sadece bu."

"Moskova'da o kadar çok Boris var ki..."

Lermontov portresinin bendeki fotoğrafını gösteriyordum:

"Böyle bir portre sizin elinizden geçti mi?"

"Yok, hayır."

"Buraya satmak için getirilirse, bana haber verebilir misiniz? İşte telefon numaram!"

Edebiyat Müzesi'ne de baktım. Fotoğrafı gösterdim, portre oraya getirilirse bana bildirilmesini rica ettim. Boris'i nasıl arayıp bulacağıma dair bana tavsiyeler versinler diye tüm arkadaşlarımın

başına ekşidim.

Bir gün tekrar Vulfertlere gittim. Bu kez evde Tatyana Aleksandrovna'yı yalnız buldum.

"Hayat nasıl geçiyor Tatyana Aleksandrovna?"

"Ah, sormayın!"

"Neden? Ne oldu?"

"Her şeyi mahvettim."

"Mahvettiniz mi? Neyi?"

"Sizin portrenizi."

"Yani, 'benim' portremi nasıl mahvettiniz?"

"Dinleyin bakın. Bir gün Stoleşnikov Caddesi'ndeki bir komisyon mağazasına gittim, orada ilk gözüme çarpan şey Boris oldu. Boris'in ta kendisi! Beni duymalıydınız! Borenka! Borya! Doğruca ona koştum. Çok nahoş oldu. O döndü ve bana baktı. 'Ben Tatyana Aleksandrovna, Nikolo-Peskovski'de oturuyordum hani! Beni hatırladınız mı?' dedim. O bana inek gözleriyle baktıktan sonra, 'Hatırlıyorum,' dedi, 'sizden bir çerçeve almıştım.' 'Çerçeveyi boşverin, siz bana portreyi geri verin! O bizim atalarımızdan biri. Ve portre benim de değil, kardeşimin,' dedim mahsus. Lermontov olduğunu söylesem, hiç geri vermez diye düşündüm. 'Kardeşim başımın etini yiyor,' dedim, 'o portreyi geri istiyor.' O zaman Boris bana, portreyi bir sanatçıya mı ne, satmış olduğunu, onun da bunu kitaplığında saklıyor olabileceğini söyledi. Çerçeve başka bir yere gitmiş. Portrenin sağlam olduğunu öğrenince, onu geri getirmesini rica etmeye başladım. Güldü. 'Size portreyi getirirsem, bana minyatürleri verir misiniz?' dedi. Kabul ettim. Minyatürleri ona hediye etmeye hazırdım, yeter ki portreyi geri getirsin. Ertesi gün getireceğine söz verdi. Ona yeni adresimi verdim ve şimdi o zamandan beri bekliyorum. Üç hafta geçti, ses yok."

"Soyadını öğrendiniz mi?"

"İşte! Bunu yapamadım."

"Ah, neden?"

"Yani istedim tabii ama bana dedi ki: 'Kardeşiniz benim ismimi mi, portreyi mi istiyor? Korkmayın, yarın getireceğim.' Ah, ne olur o kadar üzülmeyin. Önemli olan şu ki; portre hâlâ var. Bir daha görürsem onu, elbet soyadını zorla alacağım. Polis çağıracağım. Bunu yapacağım. Benim tek endişem, o sanatçı mı, her kimse,

portrenin üzerinden boyayı kazımayı kafasına koyar diye korkuyorum. Biliyor musunuz, bazı kişiler resimlerin altında başka bir şey görebileceklerini sanırlar. Benim tanıdığım bir sanatçı, altında ne olduğunu görmek için portreden çok küçük bir parça kazımasına izin vermemi rica etmişti."

"Anlamıyorum," diye haykırdım telaşla, "altında tuvalden başka ne olabilir ki?"

"Ben de ona öyle söylemiştim. Ne bulacağını sanıyordu bilmem ama dokunmasına izin vermemiştim."

"Elbette!" dedim, sanki yetkili biriymişim gibi. "Portreyi bulursak, inceleyeceğiz. En önemlisi onu bulmak. Gerisi kolay."

NİKOLAY PAVLOVİÇ

Günler geçti. Portre yoktu. Boris yoktu. Portreyi kitaplığının arkasında tutuyor olabilecek sanatçının kimliği hakkında, adresi hakkında hiçbir bilgi yoktu.

"Buldun mu?" diye sürekli soruyordu arkadaşlar.

"Yok, henüz yok."

"Buna çok zaman harcadın. Belki de çoktan başka birine satılmıştır. Lermontov'u kitaplığın arkasında tutarlar mı!"

"Tamam ama adam Lermontov olduğunu bilmiyor ki," diye açıklıyordum.

"Eh, o zaman da çok zor bulursun," diyorlardı hayal kırıklığıyla.

Canım sıkılmış, diyordum ki kendi kendime, "Peki, göstereceğim onlara!"

Ama gösterecek bir şey yoktu.

Bir gün bu konu üzerine Pakhomov'la konuşmaya karar verdim. Yani, Nikolay Pavloviç'le.

Nikolay Pavloviç Pakhomov Moskova'da müze çevrelerinde nadir kitaplar, antikalar ve eski tablolar üzerine otorite olarak tanınır.

"Nikolay Pavloviç bunu gördü mü?" denir veya "Nikolay Pavloviç bu konuda ne düşünüyor?" diye sorulur. Bu sözler araştırmacılar arasında sık sık duyulur.

Ve konu Lermontov olunca, hiç kimse Lermontov portreleri veya

Lermontov'un kendi çizimleri, Lermontov eserlerinin resimleri, müze materyalleri veya Lermontov'la ilgili herhangi bir şey hakkında Nikolay Pavloviç'ten daha fazla bir şey söyleyemez. Bu konu Nikolay Pavloviç'in eşsiz olduğu alandır. Üstelik o aralar *Güzel Sanatlarda Lermontov* adlı kitap üzerinde çalışıyormuş.

Evet, karar verdim, onunla konuşacaktım.Onu yeni portre fotoğrafımla şaşırtacak, sonra tavsiyesini alacaktım.

Telefon ettim ve ertesi akşam ziyaretine gittim. Uzun süre çay içtik, çay kaşıklarını bardaklarda tıngırdattık ve Lermontov'umuz üzerine konuştuk.

Uygun bir anda elim çantama gitti ve o değerli fotoğrafı çıkarttım.

"Nikolay Palıç," diye sordum olabildiğince kayıtsız görünmeye çalışarak, "buna ne dersiniz?"

Ve fotoğrafı Nikolay Pavloviç iyice görebilsin diye uzattım. Ne diyecek diye cevabını bekliyordum gülümseyerek.

"Bir dakika, bir dakika... Gözlüksüz bir şey göremiyorum dostum," dedi ve masasına uzandı.

"Bu portre hakkında mı konuşuyorsunuz?" diyerek bana bir fotoğraf uzattı. Bu fotoğraf benimkiyle aynıydı.

Benimkiyle arasında bir fark var mı diye dikkatle baktım ama hiçbir fark yoktu. Kesinlikle yoktu. Askeri paltonun yakası altında yarı yarıya gizlenmiş gümüş apoletler, biraz şaşırmış bir ifadeyle kalkmış kaşlar, derin ve ciddi bakışlı gözler, burun, dudaklar, saçlar... Hatta fotoğrafın ebadı... Kesinlikle aynıydı.

Bir an ani bir darbe yemiş gibi afalladım. Sonra tüm bu öykü, portre, Boris, komisyon mağazalarını dolaşmam, müzelerle konuşmalarım bana sanki yarısı unutulmuş bir rüya gibi tatsız, anlamsız, gereksiz göründü.

Bir sessizlik oldu, sonunda boğazımı temizledim.

"Çok ilginç," dedim, "kesinlikle aynılar!"

Nikolay Pavloviç gülümseyerek fotoğrafını masaya geri koydu.

"Hımm," dedi sadece.

Bir süre kendimizi çaya verdik.

"Nereden aldınız bunu?" diye sordu Nikolay Pavloviç bir süre sonra.

"Puşkin Evi'nden. Ya siz?"

"Tarih Müzesi'nden."

"Oradaki orijinal mi?"

"Yok, sadece fotoğraf. Orijinali Vulfertlere ait."

Hepsini biliyordu. Kendi kendime ne aptallık yapmıştım!

Susup, çaya döndük. Neden sonra tüm cesaretimi toplayıp sordum:

"Peki Nikolay Pavlıç, ne yapmayı düşünüyorsunuz? İlginç bir portre bence."

"Evet. İlginç. Ama soru şu ki, bu kim?"

"Nasıl kim? Lermontov belli ki!"

"Özür dilerim ama bu bilgiye nasıl ulaştınız?"

"Bir yerden ulaşmadım," dedim, "bu görünüşten belli. Bir kere bu genç subay dikkat çekecek kadar Lermontov'un annesinin portresine benziyor. Hatırlarsınız elbette arkadaşı Krayevski'nin yorumunu: Lermontov'un herhangi bir portresi bile annesinin portresine daha çok benziyormuş. Viskovatov, hatırlasınız Lermontov biyografisinde, onun annesine çok benzediğini aktarıyordu. Krayevski de portreye bakıp şöyle demişti: 'Bu yüze bir bıyık eklerseniz, saçının şeklini değiştirirseniz, omuzuna da bir süvari pelerini atarsanız, böylece size bakan bir Lermontov bulacaksınız.' Sonra Nikolay Pavlıç, ister inanın ister inanmayın, bunların hepsini yaptım. Annesinin resminin yüzüne bıyık ekledim, omuzuna pelerin koydum. Vulfert portresine benzerlik hayret verici. Portredeki kişi onun tek oğlu Lermontov oldu."

"Devam edin," dedi Nikolay Pavloviç.

"Sonra başka bir şey daha var, Vulfert portrenin Lermontov olduğunu net olarak ileri sürüyor. Yoksa neden onu saklayıp, fotoğraflarını müzelere versinler? Son olarak, Lermontov Grodno Hüsar üniforması giymiş görünüyor. Gümüş apolet böyle söylüyor. Yaldızlı apolet Lermontov'un hizmet ettiği tüm alaylarda takılıyordu: Leyb-Guardi Hüsar, Nijni-Novgorod Dragon, Tenginka Piyade Alayı..."

"Bitirdiniz mi?" dedi Pakhomov ben susunca, "Şimdi izin verirseniz, ben de birkaç şey söylemek istiyorum. Önce şunu söyleyeyim, ben Lermontov'un annesiyle bu portre arasında bir benzerlik görmüyorum. Kabalığımı hoş görün ama bu argüman zayıf. Size göre benzer, bana göre benzemez. Bir başka kişi de bunu size veya bana bile benzetebilir. Görünüş bir argüman olamaz. Ben sağlam kanıt tercih ederim."

O da haklı diye düşündüm. Bu bir argüman olamazdı.

"Vulfertlerin görüşünü ileri sürüyorsunuz," diye devam etti Nikolay Pavloviç, "şunlara bir bakın! Bunların sahipleri de resimlerin Lermontov olduğunu iddia ediyorlar."

Bana iki fotoğraf uzattı. Biri tam bir alık suratlı, dar omuzlu, apatetik[2] bir tipti. Diğerinin, patlak gözlü, çalı sakallı bir görünüşü vardı, korkunç bir iğrençlikle uzun bir pipo içiyordu. Bunların Lermontov olabileceğini düşünmek bile korkunç bir şeydi. Evet, ben de aynı fikre gelmiştim: Vulfertlerin inandığı şey yeterli değildi.

"Üniformaya gelince," diye devam etti Nikolay Pavloviç amansızca, "fotoğraftan elbette bu tespit edilemez ama gümüş apoletlerin sadece Grodno Hüsar üniformasında takıldığını sanmayın. Daha başka birliklerde de bu vardı. Onun için ben, kesin olmayan bir veriden sonuç çıkarmaktan kaçınırım. Her neyse, sevgili dostum, elinizi kalbinize koyun da söyleyin, siz bunun gerçekten Lermontov olduğunu düşünüyor musunuz?" dedi bana gülümseyerek. "Gerçek bir portresine bakınca bunda Lermontov ile en küçük bir benzerlik görüyor musunuz?"

"Evet, elbette."

"Ama nerede? Neyde benzerlik var?" diye ısrar etti hayretle, "Kanıtlanacak bir durum yok ki?"

---

[2] Apatetik: Hissiz, duygusuz, ilgisiz.

SIKINTI

O akşam eve derin bir iç sıkıntısıyla döndüm.

Gerçekten, yanılıyor olabilir miydim? O portre gerçekten Lermontov olmayabilir miydi? Olanaksız! Ah, eğer o değilse, ne kadar emek, ne kadar zaman harcamıştım. Korkunç bir şey bu!

Gayet sarih tahayyül ediyordum! 1838 ilkbaharının başlarında Lermontov birkaç günlüğüne Peterburg'a gelmişti. Novgorod civarında bulunan Grodno Alayı'ndaki hizmeti neredeyse bitmişti. Anneannesi saraydaki tanıdıklarına gidip onun için aracılık etmişti. O günlerde Tsarskoye Selo'daki Guardi Hüsar birliğine tayinini yeniden çıkabilirdi. Üzerindeki Grodno üniformasını çıkarmadan, anneannesinin isteğine boyun eğip, portre ressamının önüne oturmuştu.

Fotoğraftan ne kadar anlaşılabilirse, portre güzel bir portreydi. Anneanne iyi bir sanatçıya yaptırtmıştı.

Böylece Lermontov geçen yılki şehrine geri döndü. Ancak kısa süre sonra Puşkin'in ölümü üzerine yazdığı bir şiir yüzünden Kafkasya'ya sürüldü. Kafkasya ordusuna tayini çıkmıştı. O yıl olgunlaştı. Kafkasya içindeki seyahatleri, Kazak köylerini, sahil şehirlerini, şifalı, mineral su kaynaklarını görmesi onun havsalasını yeni izlenimlerle doldurdu, zihninde yeni ve cüretkâr tasarılar doğurdu. Sosyetede hüküm süren gösterişli hayatın boşluğunu ve yararsızlığını, bu yaşam tarzının insanın duygularına ayak bağı oluşunu, yeteneklerin heba oluşunu ve bunların değerli emellere yönelmesine mani oluşunu derinden ve açık şekilde kavradı. Onda bir roman yazma fikri oluşmuştu. Orada bu fikirleri irdeleyecek, zamanının entelektüel ve yetenekli insanlarının trajedisini, zamanın kahramanını işleyecekti.

Lermontov'un Vulfert portresindeki gözlerinde bunlar açık ve net okunabiliyordu.

Bu portrede tasvir edilen Lermontov'un şafak sökerken caddenin sokaklarında eve doğru yürüyüşünü görebiliyordum. İşte Saray Sahilyolu'nda yürüyor. Uykudaki uçuk sarı, mat kırmızı, opak gri sarayları geçti. Dalgalar iskeleleri dövüyor. Yaz bahçesinin oradaki dubalı köprü salllandıkça gıcırdıyor. Uykulu bir nöbetçi çizgili boyanmış kulübesinin önünde dolanıyor. Şairin ayak sesleri

sağda solda yankılanıyor. Şehir şafak vaktinden hemen önceki gri karanlıkta eriyip kaybolmuş gibidir. Ve erken saatlerin nemli serinliğinde huzursuz bir şeyler vardır.

Evet, Lermontov'u tam bu soluk fotoğraftaki gibi görebiliyordum, paltosunu omuzuna şöyle bir atıvermiş, anneannesinin Fontanka'daki dairesinde oturup koltuğa yaslanmış; pencerenin sahil yolunu bölümlere ayıran parmaklıklarının arasından dışarıya bakıyor, Mihailovski kalesinin karanlık duvarları boyunca dizilen kara, çıplak ağaçları seyrediyordu. Tüm sahneyi görebiliyordum: Koltuğun yanında, üzerinde yastıklar yığılı alçak bir divan, üzerine Lermontov'un kılıcı atılmış, üzeri kitaplarla ve kâğıtlarla dolu yuvarlak bir masa. Pencereden içeri dolan ışık Lermontov'un yüzünü, paltosunun kürk yakasını ve gümüş apoletini aydınlatıyor. Ve karşısında, sırtı bana dönük, kahverengi bir ceket giymiş ressam duruyor, önünde sehpa ve sehpada bir portre... İşte tam bu portre...

Yok! İnanamam... İnanamam bunun Lermontov olmadığına! Bu düşünceyle asla uzlaşamam!

Bu portre hakkında neden Nikolay Pavloviç ile aramda radikal bir görüş farklılığı var? Belki de Lermontov hakkındaki görüşlerimiz birbirini tutmuyordur. Bunda da şaşılacak bir şey yok. Hatta Lermontov'un sağlığında bile değişik kişilerin ona bakışları arasında farklar vardı. Onun gezilerinde, savaş alanlarında yanında olanlar kendisini dost canlısı, gençlik ateşiyle dolu, arkadaşlarına karşı bir kadın kadar hatırşinas olarak tanımlamışlardı. Ama başkaları, pek çok başkaları da onu kibirli, kaba, kindar, alaycı bulmuşlardı. Şair yönünü görmezden gelip, onu sadece bir asker olarak değerlendirmişlerdi.

Peki o zaman ben neden Nikolay Pavloviç'in görüşünü kabul edeyim? O, portrenin başka birine ait olduğunu kanıtladı mı? Elbette hayır! Sadece tutarsız yönlerini işaret ederek, benim görüşlerimi çürütmeye çalıştı. Sadece, bu fotoğraftakinin Lermontov olduğunu söyleyebilmem için gerçek bir dayanak olmadığını söyledi. Haklıydı da... Ama bir dayanak bulabilseydim, kabul etmeye mecbur kalacaktı.

Evet, bu portreyi ne olursa olsun bulmalıydım. O zaman görecektik!

EDEBİYAT MÜZESİ'NDE BİR LERMONTOV SERGİSİ

Bir gün, Edebiyat Müzesi'nden bir telefon aldım. Özel bir Lermontov sergisine davet ediyorlardı. Müze müdürü Vladimir Dmitriyeviç Bonç-Bruyeviç gelmem konusunda özellikle istekliydi. Bildiğim birkaç yazar, film sektöründen yoldaşlar ve bazı gazeteciler olacakmış.

Sonra Nikolay Pavloviç aradı, o da gelmemi istedi. Mihail Dmitriyeviç Belayev ile birlikte birkaç ilginç malzeme keşfettiklerini söyledi. Sergi için ilginç bir şeyler bulmaya gitmişler, birkaç bilinmeyen çizimle, Lermontov'un imzası olan bir kitapçık bulmuşlar.

Biraz geç kaldım. Ben müzeye vardığımda insanlar gitmek üzereydiler. Salonda birkaç tanıdığımla karşılaştım. Bonç-Bruyeviç merdivenlerde durmuş, ziyaretçilerden birini geçiriyordu, diğerine selam verdi, üçüncüsüne teşekkür etti, bir başkasına bir şey hatırlattı, daha başka birine, tekrar gelin, dedi.

"Ooo, iyi ki geldiniz!" diye gülümsedi bana, "Size hepsini eksiksiz göstermeli!"

Sonra Nikolay Pavloviç yaklaştı gülümseyerek. "Geç oldu, geç oldu!" dedi nazikçe, beni salonda sergilenenlere doğru yönlendirdi.

İlk salonda geç kalmış birkaç kişi daha vardı, onlar da tablolara, portrelere, heykellere bakıyorlardı.

"Bunları sonra görürsünüz," dedi Nikolay Pavloviç, "daha ileriden başlatayım sizi."

Ve beni doğrudan ikinci salona geçirdi.

"Burada daha cazip parçalar var," dedi, "şu suluboyaya bakın. İlginç değil mi? Gau elbette. Mongo Stolıpin'in bir portresi. Onu Tretyakov Galerisi'nin arşivinde bulduk."

Salonu, sergilenen objelere bakarak dolaştım. Biraz sonra Bonç-Bruyeviç, yanında Belayev ile birlikte geldi.

"Eee?" dedi.

"Harika bir sergi," diye cevap verdim ona bakarak.

O anda arkasındaki duvarı fark ettim ve donakaldım: "Aaa!"

Doğrudan Vulfert'in tablosunu görüyordum. Basit, oval bir çerçeveye geçirilmişti. Orijinali! Yağlı boya. Fotoğraftakiyle aynı gümüş apolet paltosunun kürklü yakasını yarı yarıya kapamıştı. Gözlerindeki o melankolik, düşünceli bakışıyla Lermontov...

"Bayılıyor musunuz?" derken gözlerini kısarak dostça bir kahkaha attı Belayev. Kollarını beni tutmak için uzatıyormuş gibi yaptı.

Sessiz durdum. Yanaklarımın kızardığını hissedebiliyordum. Derinden duygulanmış halde, düşüncelerimi bu kadar uzun zamandır ümitsizce doldurmuş olan yüze bakıyordum. Kafam iyice karışmıştı. Neredeyse mutluydum. Ama gizli bir iç sıkıntısı bunu karartıyordu. Benim çabalarımın, beklentilerimin, heyecanlarımın anlamı neydi? Kime ve ne yarar sağlamıştı? Hiç! Onu başkaları bulmuştu. Ben değil!

"Eee efendim? Bir şey söylemeyecek misiniz?" diye sordu Belayev.

"Mutluluktan dili tutuldu," dedi Nikolay Pavloviç gülümseyerek.

"Baksın, iyice baksın," diye söze karıştı Bonç-Bruyeviç, "portreyi bize aldıran o oldu ya."

"Ben mi aldırdım?" diyerek canlandım birden.

Ama Nikolay Pavloviç benim merakımı dağıttı.

"Bunu sonra konuşuruz," dedi sabırsızca, "şimdi bilmek istiyorum, portre hakkında ne düşünüyorsunuz?"

"Bana göre mükemmel."

"Evet, fena değil," diye onayladı Nikolay Pavloviç, "ancak şu var ki, bu Lermontov değil. Kesinlikle anlaşıldı."

"Lermontov değil mi? Kim o zaman?"

"Bilinmeyen bir subay."

"Nasıl emin oldunuz?"

"Üniformadan."

"Üniformasında ne var?"

"Askeri mühendis olduğu kanıtlanıyor. İşte bu! Kendiniz bakın: Yakasının ucu kırmızı. Kırmızı uçlu yaka ve gümüş apolet birleşimi o devirde mühendis anlamına geliyordu. Bunu reddemezsiniz."

"Yani..."

"Yani açıkça, bu Lermontov değil."

"O zaman neden buraya astınız?"

"Öncelikle size göstermek ve fikrinizi almak için. Şimdilik orada kalsın. Kimseyi rahatsız etmez."

"Peki. Ama yine de Nikolay Pavlıç," diye karşı çıktım, "her şey bu kadar çabuk çözülmüş olamaz."

Nikolay Pavloviç başını salladı.

"Korkarım, bu kadar," dedi.

SLOYEV AİLESİ

Portre, serginin açılışından birkaç gün önce edinilmiş.

Yaşlı bir kadın müze yönetimine gelmiş, dört adet eski gravür ve rulo halinde bir tuval getirmiş. Tuval açılınca bunun genç bir subayın portresi olduğu görülmüş. Kadın bunun için yüz elli ruble istemiş.

Satın alma bölümü dört gravürü almış ancak bu bilinmeyen subayın portresinde ilginç bir yön bulmamış. Kadın gelince portre ona iade edilmiş ve ona müzenin bununla ilgilenmediği söylenmiş. Fakat kadın tam tuvali tekrar sararken Mihail Dmitriyeviç Belayev odaya girmiş. Kadının elindeki portreyi görmüş ve bunun tam Andronikov'un, yani fotoğrafı araştırmak için müzeye getiren kişinin aradığı şey olduğunu açıklamış. Andronikov'un, aradığı bu portrenin Lermontov olduğuna inandığını ama Nikolay Pavloviç Pahomov'un tamamen farklı düşündüğünü de eklemiş. Bu konuşmalar sırasında oraya gelen Nikolay Pavloviç portrenin satın alınmasını istemiş. Ve Bonç-Bruyeviç de bunun satın alınması için bölüme talimat vermiş. Böylece müze kayıt defterine 13931 sayıyla kaydedilmiş.

"Yaşlı kadının adı neydi?" diye sordum.

"Elizaveta Haritonovna Sloyeva."

"Adres?"

"Moskova'da. Tikhvinski, 13 numara."

Doğruca Tikhvinski Caddesi'ne gittim.

"Elizaveta Haritonovna Sloyeva ile görüşebilir miyim?"

"Benim."

"Sanıyorum siz geçenlerde Edebiyat Müzesi'ne bir portre satmışsınız."

"Evet sattım. Ne oldu ki?"

"Onu nereden bulduğunuzu sorabilir miyim?"

"Oğlum vermişti."

"Peki, oğlunuz nerede?"

"İçeride. Tıraş oluyor."

İçeriye girince ona sordum:

"Özür dilerim Sloyev yoldaş. Bu portreyi nereden aldığınızı söyleyebilir misiniz?"

"Kardeşim getirmişti. Bir dakika sonra kendisi burada olacak zaten. Ah, işte geldi! Kolya, bu portreyi nereden aldığını yoldaşa söylesene."

Ve genç Kolya Sloyev, bir demiryolu okulu öğrencisi, bana portrenin geçmişini anlattı.

"Arka bahçemizde odunluğu yıkıyorlardı. Oradaki ıvır zıvır arasında kırık bir kitap rafı ve üstünde bu portre vardı. Bahçede yürürken çocukların oynadığını gördüm. Portreyi ipe bağlamışlar, üzerinde çamurlu ayaklarıyla bir kediyi gezdiriyorlardı. 'Utanmıyor musunuz resme bunu yaparken?' diye azarladım çocukları, ellerinden aldım. Merdivenlerdeki pencerelerden birinin eşiğine koyayım dedim. Ama tam o sırada ağabeyim geldi, 'Burada olmaz,' dedi. Pencerenin altında radyotör vardı ve radyotör portenin boyalarını çatlatıp, tuvali büzüştürebilirdi. Onun için alıp eve getirdim, biraz yağ kullanarak kirlenmiş yerlerini temizledim. Ağabeyim tuvalin yırtılmış yerlerini onardı. Sonra duvara astık. Annem dedi ki, 'Bu değerli bir şeye benziyor, bunu bir müzeye götüreyim.' Öyle yaptı."

"O odunluktaki rafın sahibi kimdi?" diye sordum.

"Bir sanatçı. İsmi Voronov'du."

"Onu nerede bulabilirim?"

"O öldü. İki yıl önce öldü. Kitap rafı odunluğa bırakılmış."

Hikâyesi böyle bitti. Demek yıllar boyu Tihvinski Caddesi'nde, sanatçı Voronov'un kitaplığında yatmış kalmış.

TRETYAKOV GALERİSİ'NİN CEVABI

Nikolay Pavloviç Pahomov'un kitabı geldi. Altmış dokuzuncu sayfada Vulfert'in portresi; "Bir Subayın Portresi olarak yer almıştı ve Pahomov onu şüpheli olarak belirtmişti. Lermontov'a çok az bir benzerliği olduğunu söylüyordu. Sadece burun ve alında hafif bir benzerlik görülebilirmiş.

Kitabı bıraktım ve yine düşüncelere daldım.

Başta en önemli şeyin portrenin bulunması olduğunu düşünmüştüm. Tamam, şimdi bulunmuştu, müzede emin ellerde duruyordu. Ama sorun tam olarak çözülmemişti ve belki de

çözülemeyecekti. Önceki gibi bunun Lermontov olduğuna inanmış olsam bile, bunu kanıtlamanın bir yolu yoktu. Yıllarca, on yıllarca müzenin karanlık arşivinde saklı kalacaktı. Ve şairin tutkunları onu göremeyeceklerdi. Ah, şu üniforma! Şairi sevenlerinden gizleyecek gibi görünüyordu! Evet, bu üniformadan kurtuluş yoktu.

Ama ya varsa? Bir teşebbüs edilemez mi? Tatyana Aleksandrovna Vulfert, üniformanın altında başka bir şey görünüyor, demişti. Ya portre restore edildiyse? Kim bilir... Belki başka bir boya ile başka bir kat boyandı?

Kalktım, Edebiyat Müzesi'ne, İkonografi Bölümü'ne gittim.

"Vulfert'in Lermontov portresini görebilir miyim?" dedim, "Sergilenenlerden biriydi."

"Hangi portre dediniz?"

"Vulfert'in. Daha önce Vulfert ailesine aitti."

"Bizde öyle bir şey yok."

"Ha, Sloyev'inki demeliyim galiba. Sloyeva'dan alınmıştı."

"Bunu ilk kez duyuyoruz."

Ve genç kızlardan biri aniden dedi ki:

"Bu, Andronikov portresi galiba. Gerçek olmayan."

Kızardım.

Portreyi getirdiler. Ve yine hayran kaldım: O zeki, asil, entelektüel ifade... Sonra resmi pencereye doğru çevirdim. Gerçekten, altında bir şey var gibiydi. Gümüş düğmelerden birinin ve yakanın altında...

Bir büyüteç istedim, onunla baktım. Evet, kesinlikle altında bir şey var gibi duruyordu. Paltonun yeşil kumaşında boyanın çatlamış olduğu yerde görebilirdiniz. Sanki hem ceket hem palto başka bir şeyin üzerine boyanmıştı...

Ve düşünün, bir düşünün! Bu şey Lermontov'un hizmet gördüğü birliklerden birinin üniforması olabilirdi. Nijni-Novgorod veya Tenginka veya Grodno alayları!

Bu, x-ray ile tespit edilebilirdi. Biliyorum, Raphael'in öğrencisi Giulio Romano'nun ünlü tablosu *Fornarina*'nın tesbitinde Korin'e x-ray yardımcı olmuştu. Işınlar daha sonra eklenmiş bir katın altındaki figürü ortaya çıkarmıştı. Korin bu katı ortadan kaldırdıktan sonra uzun zamandır kayıp olan tabloyu gün ışığına çıkarmıştı.

"Bu tabloya x-ray incelemesi yapabilir miyiz?" diye sordum.

"Elbette," diye cevapladı müze görevlisi, "Tretyakov Galerisi'ne gönderebiliriz, onlar bize bunu yaparlar."

Böylece portre Tretyakov Galerisi'ne gönderildi. Müzeye her gün sabırsızlıkla sonucu soruyordum.

Sonunda tablo geri döndü. Bir de mektup vardı. Kısaca diyordu ki: Yüzeyin altında bir şey bulunamamıştır. Mektup Profesör Toropov tarafından imzalanmıştı.

FRUNZE CADDESİNDEKİ LABORATUVAR

X-ray ışınlarının yanı sıra bir de morötesi ışınları vardı. Bir nesnenin üzerine tutulduğunda ışın yayıyordu, ışının karakteri nesnenin yapısına göre değişiyordu. Bu fenomene lüminesans deniyor.

Farz edin ki, bir yazı bir kimyasalla silinmiş olsun. Bu, normal bir ışıkta görülmez. Fotoğrafın üstünde de görülmez. X-ray ışınıyla da görülmez. Morötesi bunu bulur ve okunmasına olanak verir.

Yıkanmış veya kazınmış kan lekelerini ortaya çıkarır. Madencilikte -eğer varsa- petrolü bulur. Değerli taşları, ahşapların kalitesini, yağ, boya ve mürekkebi ortaya çıkarır. Eğer yazı yazarken kalemi değişik hokkalara batırırsanız, aynı renk olsa bile mürekkeplerinin farklılığını bulur. Balık konserveciliğinde kullanılır, balık taze mi, bayat mı ayırt eder.

İşte bu Vulfert tablosundaki üniformanın üzerine başka bir zaman, başka bir boya sürüldü mü, bu boya, özgün boyadan farklı parlayacaktı.

Edebiyat Müzesi yöneticilerinden Tatyana Alekseyevna Turgenyeva -Turgenyev'in küçük yeğenidir- bana bu ışını önerdi.

"Adli laboratuvarı denemeyi düşündünüz mü?" dedi bir gün, müzedeyken, "Çok iyi bir yerdir. Bilimler Akademisi'nde Hukuk Enstitüsü'ne bağlı. Hemen sizin orada. Frunze Caddesi 10 Numara. Elbette işleri kanıt ve delil incelemek ama bize de yardım ederler. Geçen gün oraya bir kitabı götürdüm, üzerinde karalanmış bir yazı vardı ki, bunun Lomonosov'a ait olabileceğini düşünmüştük. Laboratuvar yazıyı morötesi ışını tutarak fotoğrafladı, yazı mükemmel okunur hale geldi. Lomonosov'un yazısı

değilmiş. Yaparlarken ben de oradaydım. Tam bir harika! Her şey net görülüyordu!"

Tatyana Alekseyevna ve ben tabloyu o gün Frunze Caddesi'ne götürdük.

Tuvali açıp, meramımızı anlatırken herkes büyük bir ilgi gösterdi. Tablonun üzerine eğildiler, yüze merakla baktılar, sonu gelmez sorular sordular. Bu anlaşılır bir şey. Şairin şiirlerini sevenler onun nasıl biri olduğunu tüm detaylarıyla görmek istiyorlardı. Lermontov'un yeni bir portresi... Kim bunun teşhisinde bulunmak istemez ki?

Portreyi bir masaya, hastanelerdeki kuartz lambalara benzeyen bir aletin altına serdiler. Ama bu özel tip bir lambaydı. Sadece morötesi ışınlarının geçtiği bir ışık filtresiydi.

Pencerelerdeki ağır perdeler indirildi ve düğme çevrildi. Portre parlamaya başladı, mor bir pus yayıyordu. Gölgeler, renkler kayboldu. Şimdi bir sanat eserinden çok bir boya kümesine bakıyor gibiydim. Tüm düzensizlikler, pürüzler keskin şekilde ortaya çıktı. Küçük çatlaklar, kazınmalar, normalde fark edilemeyecek tırnak izleri, Sloyev'in tamir ettiği yırtıklar şimdi net olarak seçiliyordu.

"X-ray'den biraz daha iyi bu," diye fısıldadı Tatyana Alekseyevna.

"Evet, görüyorum," diye cevap verdim.

"Şu paltonun üstündeki tabakaları fark ettiniz mi?"

"Evet."

"Paltonun altında gerçekten bir şey parlıyor!" dedi Tatyana Alekseyevna alçak sesle.

"Bence parlamıyor."

"Ay, kör müsünüz? Gerçekten görmüyor musunuz? Tam yakanın altında... Kesinlikle."

"Orada hiçbir şey yok."

"Ah siz!" diyerek kızdı Tatyana Alekseyevna, "Gerçekten size boyanmış gibi gelmiyor mu?"

"Özür dilerim ama hayır."

"Ben de görmüyorum artık," diye kabul etti içini çekerek.

Laboratuvar elemanları ışınları her açıdan tutarak tuvalin her santimini taradılar.

"Üzgünüz," dediler sonunda, "kayda değer bir değişim görmedik. Tuvalde hiçbir yazı yok. Altta ikinci bir üniforma yok. Birkaç

fırça düzeltmesinden başka bir şey yok."

"Evet, bir şey yok," diye ekledi Tatyana Alekseyevna da, beni yatıştırmak amacıyla, "size söylediğim gibi her şey gayet net görüldü. Bu morötesi ışınlar harika bir şey!"

Laboratuvardakiler güldüler:

"Bir de kızılötesi var..."

RESSAMIN GÖZÜYLE

Kızılötesi ışınlarıyla, kapalı bir zarfın içindeki kâğıtta kurşun kalemle yazılmış bir yazı okunabiliyor. Çünkü bu ışına karşı kâğıt yarı saydam, kalemin kurşunu ise geçirmez oluyor. Kanla veya mürekkeple lekelenmiş bir belge kızılötesi ışınlarıyla rahatlıkla okunabiliyor, çünkü kanı ve adi mürekkebi geçebiliyor. Ama matbaa mürekkebinde kalıyor. Senette, çekte veya başka kâğıtlarda her tahrifi, silintiyi, düzeltmeyi, ustalıkla yapılmış olsa da buluyor.

Portrede eğer kızılötesi ışığı geçirmeyecek bir boya varsa, üniformanın sırrı çözülebilecekti.

Portreye kızılötesi ışın verilerek önden ve arkadan fotoğrafları çekildi. Ama göze bir şey görünmedi.

Demek doğru değildi! Üniformanın altında başka bir üniforma olduğunu kanıtlamanın bir yolu yoktu.

Hayır, düşünüyordum ki; ışınların sonuçları böyle olabilirdi ama bu portre bir sanat eseriydi ve bir ressam bunu en iyi görebilecek kişiydi. Neden Korin'e sormuyoruz? Çok zevkli ve yetenekli bir sanatçıdır ve gözleri çok keskindir. Kesinlikle yardım edebilir!

Korin'e telefon ettim ve benimle Edebiyat Müzesi'nde buluşmasını istedim.

Geldi. Ona hemen portreyi gösterdim.

"Sizin fikrinizi almak istiyorum Pavel Dmitriyeviç," diye başladım, "bu üniformanın altında başka bir üniforma olabileceğine dair bir işaret var mı? Bunu x-ray, morötesi ve kızılötesi ışınlarına tuttuk, bir şey görmedik."

"Bu sizi neden ilgilendiriyor?" diye sordu, sakin, yumuşak bir ses tonuyla.

"Portreyi tanımlamaya çalışıyorum."

"Neden? Gayet basit. Bu Lermontov. Çok açık!"

"Nereden bildiniz?"

"Yüzünden elbette. Başka kim olabileceğini düşündünüz ki?"

"Lermontov'dan başkası değil elbette."

"Eee, nedir o zaman?"

"Sorun şu ki, kanıt yok."

"Ne kanıtı? İşte yüzü. Kim daha iyi bir kanıt isteyebilir ki?"

"Ama bu belgeye dayanan bir kanıt değil."

"Tanıdıklarınızı gördüğünüz zaman da kanıt istiyor musunuz? 'Hey, bu sen misin?'" diyerek güldü Korin. "Belgesel bir kanıt olmadan onları tanıyorsunuz ama? Bu kesin!"

"Evet ama Pavel Dmitriyeviç, görünüşler tartışmalıdır. Sizin ve benim görüşümüzü kabul etmeyenler olabilir. Diyebilirler ki; Lermontov'a benzemiyor."

"Kim böyle bir şey söyleyebilir?" diye bağırdı Korin, açıkça şaşırmıştı. "Yüzünün çevresi, çizgileri, ifadesi... Bu Lermontov! Hayattayken çizilmiş. Harika bir stili var. 1830'larda. Hiç şüphesiz usta bir ressam tarafından yapılmış. Peki size diğer üniformayı düşündüren nedir?"

"Bu üniforma uymuyor."

"Aaa öyle mi? Anladım. Ama başka bir fırçanın müdahalesi yok. Aşağı kısımda ressamın küçük düzeltmeleri görülebiliyor ama hepsi bu. Boya kazımanın bir yararı yok. Sadece resmi bozarsınız."

"O halde ne tavsiye edersiniz?"

"Kanıtlamak için başka bir yol bulun. Eminim bir yolu vardır. Yüze odaklanın, benzerliğe... Bana kalırsa hiç kuşku yok."

TUHAF BİR HOBİ

Leningrad günlerimde, Puşkin Merkezi'nde çalışırken, genç bir tarih profesörü ile tanışmıştım. Zeki, bilgili, yetenekli biriydi. Adı, Pavel Pavloviç Şegolev'di.

Ne yazık ki, Pavel Pavloviç aramızdan ayrıldı. 1936'da öldü.

Sağlığında onun evinde sık sık bir arkadaşıyla karşılaşırdım: Yakov İvanoviç Davidoviç. Leningrad Üniversitesi'nde hukuk profesörüydü. İş hukuku alanında uzmandı.

Şegolev'in ofisinde otururken sık sık iki arkadaşın olağanüstü oyununa tanık olurdum.

"Yakov İvaniç," derdi Pavel Pavloviç, daha arkadaşı kapıdan yeni girmiş, soğuktan ellerini ovuştururken, "söyleyin bakalım, Majestelerinin Kirasirski Muhafız Alayı'nın yaka şeritleri ne renktir?"

"Çok basit soru Pal Palıç, mavidir," diye cevaplardı Yakov İvanoviç, beni başıyla selamlarken, "açık mavi, bunu herkes bilir. Peki, siz söyleyin bakalım dostum, Nikolay Rostov'un hizmet ettiği Pavlograd Hüsarları ne renk pelerin giyerlerdi?"

"Yeşil!" diye hemen atılırdı Pavel Pavloviç, "Finlandiya Muhafız Alayı'nın tuğları ne renkti?"

"Siyah!"

"Peki o zaman, sevgili Yakov İvaniç, Litvanya Alayı ne zaman kuruldu?"

"Yanılmıyorsam 1811."

"Peki hangi çarpışmalara katıldı?"

"Borodino, Bautzen, Dresden, Kulm, Leipzig. Sadece kendini gösterdiği çarpışmaları saydım. Paris'e ilk girenler arasında olduğunu söylemedim bile."

"Yakov İvaniç, bunları sizden başka kimse hatırlayamaz. Siz müthiş birisiniz!"

Doğrusunu söylemek gerekirse, Pavel Pavloviç'in heyecanını paylaşmazdım. Öyle şeritlerden, ceplerden, kışlalardan pek anlamazdım, askeri tarihe merakım da yoktu. Kısa sürede konuşmalardan bıkar, esnemelerimi tutamaz hale gelince, kaçardım.

Portreyle ilgili soruları şimdi kafamda evirip çevirirken, aklıma hep Yakov İvanoviç ve onun olağanüstü bilgi birikimi geliyordu.

Eğer Korin haklıysa, diye düşünüyordum,

1. Eğer bu alttaki başka üniforma konusu bırakılacaksa (ki Korin kuşkusuz haklıydı),
2. Bu resmin hâlâ Lermontov olduğu fikrinden hareket edersek,
3. Resimdeki üniforma incelenmeliydi.

Sorun şuydu ki, ben bunu yapabilecek durumda değildim. Onun için Yakov İvanoviç'le görüşmek için Leningrad'a gittim.

Ona telefonda meramımı anlattıktan sonra acele evine gittim.

İçeri girerken, "Yakov İvaniç," diye seslendim, "on dokuzuncu yüzyılda bir subayın yaka şeridi kırmızıysa, hangi alaya mensup

demektir?"

"Durun bakayım, kırmızı mı?" dedi Yakov İvanoviç kızarak, "Rus askeri üniformalarında olağanüstü çok renk çeşitliliği vardır. Lütfen açıklayın hangi tonda bir kırmızı bu?"

"Budur," dedim, yanımda getirmiş olduğum renk kopyasını göstererek.

"Bu kırmızı değil ki... Asla kırmızı değil. Kızıl bu şüphesiz. Bu ton hatırladığım kadarıyla Leyb Guardi Alayı'nda, 17. Ulan Novomirgorod Alayı'nda, 16. Tver Dragon Alayı'nda ve Grodno Hüsar Alayı'nda kullanılıyordu. Emin olmak için bir bakayım."

Kitaplığa gitti ve bir yığın malzemeyle döndü: Alay tarihçeleri, üniforma listeleri, renkli baskılar...

"Durun bakalım," dedi kısaca bir göz attıktan sonra, "detaylara bakalım. Eğer fotoğrafta görülen apolet süvarilere aitse, bu durumda tüfek taburları düşer. Elimizde Tver Dragon Alayı, Ulan Novomirgorod Alayı ve Grodno Hüsarları kalır. Ama ilk ikisi yaldızlı düğme ve apolet kullanırlardı. Oysa burada gümüş apolet var. Bu durumda geriye sadece Grodno Hüsarları kalır. Üniformanın tamamı nasıl?"

Ona fotoğrafı gösterdim.

"Ne safsınız!" diyerek iç geçirdi, "Bu, 1830'lardaki süvari paltosu. O sıralarda Grodno Alayı'nda değişiklikler yapılırken mavi şerit değiştirildi. Ama zeytuni yeşil pelerinler 1845'e kadar kullanıldı. Ve 1838'e kadar şeritler kızıl renkti. Siz kendiniz de görebilirsiniz, Çar I. Nikolay için yapılan renkli çizimlere göz atarsanız... İşte, tüm kanıtlar bunun Grodno Hüsarları'na ait olduğunu söylüyor."

Sonra kitapları topladı.

"Yakov İvaniç!" diye haykırdım, "Söylediğiniz şeyin önemini tahmin edemezsiniz! Bunların hepsi resimdekinin Lermontov olduğunu söylüyor!"

"Özür dilerim ama," diye cevap verdi Yakov İvanoviç, "ben bunu söyleyemem. Tek söyleyebileceğim, bunun bir Grodno Hüsar subayı olduğudur. Lermontov mu, değil mi, ben bilmem."

TEŞHİS YÖNTEMLERİ

Grodo Hüsarları'ndan bir subay! Bu durum olasılıkları azaltıyordu. Resimdeki kişi 1830'larda o alayda hizmet görmüş otuz-kırk subaydan biri olacaktı yalnızca.

Erek iyice yakınlaşmış görünüyordu. Ama ona nasıl yaklaşacaktım, düşünemiyordum.

Moskova'ya döndüm. Ve tekrar, akşamları fotoğraf üzerine kafa patlatmaya başladım. Durmadan bakıyordum. Sanki bana bir şey söyleyeceğini sanıyordum. Keşke daha gayretle bakabilseydim. Elbette tablonun kendisi kimi temsil ettiğini söylese fena olmazdı.

Sonra başka bir şey düşünmeye başladım: Portrenin değil de, gerçek bir kişinin, kendisinin kim olduğunu söyleyemediği veya söylemediği bir durum olsa, o kişi nasıl teşhis edilirdi? Ne yapılacaktı o zaman? Belli ki, başkalarından onun teşhis edilmesini isteyeceklerdi.

Farz edelim kimse onu tanımıyor veya teşhis etmek istemiyor, o zaman ne olacak?

O zaman elbette fotoğrafından teşhis edilecek. Peki fotoğrafı da yoksa? Bir ressamın yaptığı portre bu işte kullanılabilir mi?

Portreyi tekrar ödünç alıp adli laboratuvara götürdüm.

"Ooo!" diye selamladılar beni, "Yine mi siz?"

"Evet, yine ben. Bu sefer bilmek istediğim, adli bir olayda bir şahıs eğer hiç fotoğrafı yoksa nasıl teşhis edilir?

"Böyle durumlarda tarifli portre metodunu uygularız."

"O nedir?"

"Bu çok basit."

Kişiyi teşhis etmede adli kurum, o kişinin zayıf, toplu, pembe tenli, tıraşlı, kır saçlı gibi özelliklerini bir kenara bırakır.

Kişi o zaman pembe yanaklı olmuş olabilir ama yarın rengi solabilir, bugün tıraşlıdır ama bir ay sonra sakal bırakmıştır, sabah kır saçlıdır ama öğleden sonra saçını istediği bir renge boyayabilir.

O yüzden soruşturma yapanlar ancak çeşitli şartlarda veya zamanla değişmeyen veya isteyerek değiştirilemeyecek kalıcı, temel özellikleri dikkate alırlar. Bunlar boy, vücut yapısı, yüz ve profil, alnın yapısı, burun, kulaklar, dudaklar, çene, gözlerin yeri ve rengi gibi... Bunlara dayanan teşhis ya da tarifli portre yöntemi hep

güvenilirdir. Parmak izi gibidirler, bu özellikler başka bir kimsede bulunmazlar.

Laboratuvardakiler sordular: "Peki, bu sizi neden bu kadar ilgilendiriyor?"

"Bakın," dedim, "üniforma işini çözdüm. Tamamıyla aydınlandı. Şimdi bu portredeki subayın Lermontov olup olmadığını bana kesin olarak teşhis edebilecek misiniz, merak ediyorum."

"Öyleyse, neden Sergey Mihailoviç'le görüşmüyorsunuz? O denemeyi kabul edebilir. Ederse, sizin sorununuz tamamıyla çözülmüş olur."

"Sergey Mihailoviç kimdir?"

"Profesör Potapov elbette... Onu hiç duymadığınızı söylemeyeceksiniz değil mi? Kriminoloji üzerine uluslararası üne sahiptir. Ülkemizde Kriminoloji bilimin kurucularındandır. Adli fotoğraf uzmanı kendisi. Elyazısı incelemeyi bilim haline getirmiştir. Teşhis dalında en büyük otoritedir. Özellikle zor ve karmaşık meseleleri sever. Sizin bu portre onu kesinlikle ilgilendirecek."

Beni Profesör Potapov'un bürosuna götürdüler.

Yaşlı bir adam, masasında yazıyordu. İnce kırçıl bir sakalı ve alnından geriye doğru taramış olduğu kır saçları vardı. Sakin, zeki bakışlıydı, kahverengi gözleri çevik ve içe işleyen türdendi.

Tanıştırıldım ve kendisine sorunumu anlattım. Beni ilgiyle dinledi, bazı ayrıntılar sordu ve sonra portreyi büyük bir dikkatle inceledi.

"Peki," dedi sonunda, "bakalım tarifli portre teşhisi teorisiyle ne yapabileceğimizi görelim. Porteyi bize bırakın, Lermontov olduğu kesin olan portrelerin reprodüksiyonlarını bana getirin ve bir ay kadar sabırla bekleyin."

Teşekkür edip ayrıldım.

Yanımdakine sordum: "Ne yapmayı düşünüyor?"

"Tarifli portre teşhisi teorisini portreye uygulayacak," diye açıkladı, "bir şahsın iki farklı fotoğrafını alırsak ve yüzde seçilmiş iki noktayı iki fotoğrafta aynı ölçeğe getirip üst üste koyduğumuzda noktaların birbirine tam geldiği görülürse, araştırma kanıtlanır. Eğer fotoğraflar farklı şahıslara aitse o zaman uymaz ve farklı kişiler olduğu anlaşılır. Fotoğraflar hep böyle karşılaştırılır. Ama portreler... Bu ilk kez yapılacak."

El sıkıştık ve gitmeye yöneldim.

"Endişeleriniz artık bitti," dediler ayrılırken. "Mihail Sergeyeviç bir kez el attı mı, artık cevabı söz verdiği gibi bir ay sonra alırsınız. Lermontov mu, değil mi, kesinleşir."

PROFESÖR POTAPOV'UN SONUCU

Bir ay geçti.

Bir gün adresime bir zarf ve bir paket geldi.

Zarfı yırtıp açtım, daktilo ile yazılmış kâğıtta bir başlık vardı: "Profesör S.M. Potapov'un Sonucu."

Kaderimi henüz bilmiyordum ama burada, imzasıyla, mühürüyle önümde duruyordu. Kalbim çarparak okumaya başladım.

"Bana bildirilen meselenin çözümü için verilen portrenin yüz karakterlerinin, bildirilen kişiye ait olan ve doğruluğu kanıtlanmış diğer reprodüksiyonlarıyla karşılaştırmak amacıyla... çalışmalar yapılmış olup..."

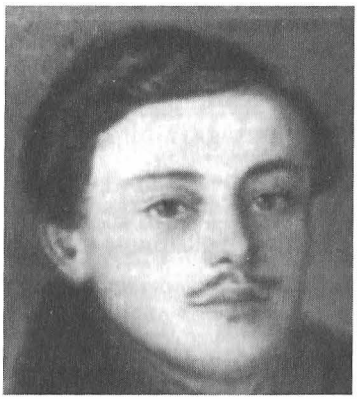
Profesör Potapov gönderdiğim reprodüksiyonlardan, karşılaştırmak için 1840 yılında Zabolovski tarafından yapılan bir minyatürü seçmişti. Bu minyatürde Lermontov, başını Vulfert portresinden görülen aynı açıyla yana eğmişti. Minyatür ile portreyi karşılaştırmak için önce onları aynı ölçüye getirmiş. Başka bir deyişle, yüzde seçtiği iki sabit nokta birbirinin üstüne gelene kadar büyüterek fotoğraflarını alıp slayt yapmış. Seçtiği iki sabit nokta kulak memesinin ucuyla sağ gözünün köşesiymiş. Sonra bunları projektör ışığına almış.

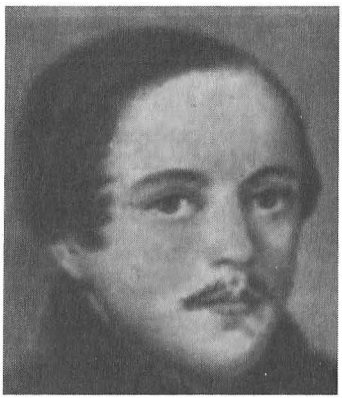
"... slaytları birbirinin üzerine koyarak, ışığın altına alıp..."

Slaytlar paketin içinde olmalıydı. İpini sabırsızlıkla çözüp paketi açtım. İçinde iki adet koyu cam levha vardı. Işığa tuttum, biri minyatürün büyütülmüş resmiydi, diğeri Vulfert portresinin küçültülmüş resmi. Yavaşça, muntazam şekilde bunları üst üste koydum, kulak memesi uçlarıyla gözlerin köşelerini üst üste getirdim. Ve... Bir mucize oldu! Her iki resim de kayboldu, gözlerimin önünde eridi, bir başka üçüncü portrede birleştiler. Her şey birbirinin üstüne geldi: Çene, gözler, kaşlar, dudaklar! Yalnızca saçlar

farklı taranmıştı, bir de Vulfert tablosunda sol yanak biraz daha dolgundu. Ama ne saçlar ne de yanakların bombesi sabit özellik olarak kabul edilmez! Sonra ne bulacağımı anlayarak Potapov'un yazısına döndüm:

"Belirtmeliyim ki, Andronikov yoldaş tarafından verilen portredeki resim M.Y. Lermontov'a aittir."

Ne mucizevi bir başarı! Bir kriminal soruşturma uzmanı -edebiyatveya sanat araştırmacısı değil- bir ressamın yüz yıl önce yaptığı bir şairin portresinin tanımlanmasında bu harika yöntemi kullanarak sonucu bulmuştu!

Profesör Potapov ressamların yüzün bölümlerini tam ölçüleriyle resmedememiş olabileceklerinden korkmuştu. Öyle olsaydı yöntemi başarılı olamayacaktı. Ama korkuları yersiz çıkmıştı.

Mutlu bir heyecanla ürpererek, iki ayrı portrenin tek bir canlı yüzdeki harikulade birleşimine baktım tekrar. Gözler nasıl değişmişti! Vulfert tablosundaki dalgın, hülyalı bakışlar şimdi amaçlı, odaklıydı. Doğrudan bana bakıyor gibiydi. Ne harikulade bir şeydi ki, her iki ressam da çağdaşları şairin sadece yüz görünümünü ve yüz ifadesini değil, yüz öğelerinin birbiriyle orantısını da gerçeğe tam uygun olarak resmetmişlerdi!

Profesör Potapov'un vargısını bir kere daha okudum. Ortaya koyduğum meselenin sonucunu bitirici şekilde cevaplamış, portrenin kimliği konusundaki tüm kuşkuları otoriterce çürütmüştü.

Bu nihai başarı sadece bir şans eseri değildi. Değişik mesleklerden

insanlar önce portrenin araştırılmasına, sonra kimliğin teşhisi çalışmalarına katılmışlardı. İki edebiyat müzesinin personeli, bir asker -mühendis Yarbay Vulfert, demiryolu okulu öğrencisi Kolya Sloyev, bir ressam: Korin, Profesör Potapov ve kriminal teşhis personeli, kütüphaneciler, fotoğrafçılar, röntgenciler... Yakov İvanoviç üniforma konusunda bana yardım etmemiş olsaydı bile, Profesör Potapov onun Lermontov olduğunu yine çürütülemez kesinlikte teşhis edecekti.

İşte şimdi araştırma sonuçlanmış, kanıt elde edilmişti. Portreye bakıyordum, onu ne kadar sevdiğimin farkına varmıştım. Mecbur kalsaydım, bu portrenin Lermontov olmadığı fikrine kendimi alıştırmam bana ne kadar zor gelecekti. Lermontov'un pek çok şiirine, onun yaşamı hakkında pek çok hayale bu asil imge ile ayrılmaz şekilde bağlanmıştım. O zaman sözümü Lermontov'un dizeleriyle bitireyim:

Baksanıza şu yüze, şu sıradışı çizgiye
Betimlenmiş tuvalin üstünde,
İlahi bir düşüncenin yansıması sanki,
Ne tamamen ölü ne de hayatta tam olarak.

ALEKSANDER TVARDOVSKİ

Aleksander Tvardovski: Sovyet yazarı ve şairi Tvardovski 1910'da Zagorye'de doğdu. Küçük yaştan itibaren edebiyata meraklı oldu ve şiir yazmaya başladı. Okulu erken terk etti. 1918'de önce Smolensk'e, sonra Moskova'ya gitti. Bu dönemde bir Pedagoji Enstitüsü'nde eğitime başladı ama eğitimini bitirmedi. Daha sonra Moskova'da Tarih, Felsefe ve Edebiyat Enstitüsü'nü bitirdi. 1930'lu yılların ortalarında yazdığı Muravya Ülkesi isimli şiiri ile Stalin Ödülü'nü aldı. 1939'da SSCB ile Finlandiya arasındaki savaşta "yazarlar tugayı"nda yer aldı. İkinci Dünya Savaşı sırasında savaş muhabiri olarak görev yaptı. Savaşın ardından, önemli edebiyat dergisi *Novi Mir*'de çalışmaya başladı ve 1949'da genel yayın yönetmeni oldu. Bu görevini uzun süre boyunca sürdürdü. Çeşitli ödüller kazanan Tvardovski, 1971'de Moskova'da yaşamını yitirdi.

SOBACILAR

Sobacılar ve onların neredeyse sihire dayanan gizemli ve tuhaf meslekleri hakkında ben çocukluğumdan beri bir şeyler bilirdim. Doğrusu, bunlar benim kendi deneyimlerimden çok, sobalar ve soba ustaları hakkında duyduğum sayısız öykülere, efsanelere ve masallara dayanıyordu.

Doğup büyüdüğüm yerde bir sobacı vardı. Adam Mişeçka ismiyle tanınırdı. İlerlemiş yaşına rağmen, onun için bu çocukça isim kısaltmasını kullanıyorduk ki, bunun sebebi belki de onun kısa boyuyla ünlü olmasındandı. Ancak yine de biz bu türden kısaltmaları tüm yetişkinler için, hatta yaşlılar için bile kullanırız. Mihail'e Mişeçka, Grigori'ye Grişeçka deriz, vb...

Mişeçka bir de kil yemesiyle ünlüydü. Ben onun bunu bizim evdeki sobanın yanık kaidesini değiştirirken yaptığını kendi gözlerimle görmüştüm. Kili sıcak suyla dikkatle karıştırmış, tereyağı gibi parlayana kadar ayaklarıyla yoğurmuş, sonra bundan parmaklarıyla irice bir topak koparıp, yanağını doldurarak çiğnemiş ve yutmuştu. Bunu yaparken de gülümsemişti. Numarasını yapmasının kendisi için herhangi bir zorluğu olmadığını göstermek isteyen bir sihirbaza benziyordu o haliyle. Mişeçka'nın sobamızın içine sürünerek girdiğini, alçak kubbesinin altına oturduğunu, özel bir sobacı çekicini aralık bacaklarının arasından vura vura, sobanın yanmış temel tuğlalarını kırdığını hatırlıyorum. Oraya nasıl girebildiğini, hiç anlayamamıştım. Ufak biri olabilirdi ama bebek değildi. Bir kış üşütmüştüm, anneannem beni sobanın içinde bir ısı kürüne sokmaya niyetlenmişti. Sobanın içi öyle sıkıcı, öyle sıcak

ve korkutucuydu ki, avazım çıktığı kadar bağırıp kıvrandım, neredeyse sobanın tablasından yere yuvarlanacaktım.

Şimdi anlıyorum, Mişeçka'nın herkesin gözü önünde yaptığı bu masum kil yeme numarası, mesleğindeki istisnai ustalığını herkese vurgulamak içindi. Sanki diyordu ki: "Bakın, bunu herkes yapamaz, herkes soba da kuramaz!"

Ama Mişeçka, efsanelerdeki iyi varlıklar gibi, nazik ve zararsız biriydi. Mesleğindeki becerilerini asla insanlara karşı kötülük için kullanmamıştı. Müşterisini herhangi bir sebeple sevmeyince, ona zarar veya sıkıntı verebilen diğer sobacılar gibi değildi. Onların en çok yaptığı hile, mesela, sobanın borusunda bir yere kırık bir şişe ucu yerleştirmekti. Ondan sonra soba yanarken her türlü rahatsız edici sesi çıkarmaya başlardı. Bu sesler evin ve evin içinde yaşayanların kötü talihini ya da bir felaketi önceden haber verir gibi bir duygu yaratırdı. Veya, bir tuğla sobanın birkaç gün yanmasına dayanacak bir ip parçasıyla bağlanıp bir yere asılırdı. Birkaç gün her şey yolunda giderdi, ta ki ipin sonunda yanıp tuğlayı düşürerek bacayı tıkamasına kadar. O zaman soba yanmaz, böylece tuğlaları söküp, bacayı tekrar örmekten başka bir çözüm yolu bulunmazdı.

Benzer başka hileler de vardır. Bunlar bir yana, aynı tasarımdaki sobalar arasında bile evi ısıtmada, ısı yaymada ve dayanıklılıkta farklılıklar olur. Biz onun için geleneksel sobacılarımızdan hep biraz çekinirdik ve onları hep hoş tutardık. Sobanın geleneksel bir köylünün hayatında, hem mecazi hem de kelime anlamıyla, ne kadar büyük bir yere sahip olduğunu da hesaba katmalıdır. Bu, sadece bir ısı kaynağı değil, sadece bir mutfak düzeni değil, aynı zamanda bir fırın, bir kurutucu, banyo, çamaşır odası ve nihayet soğukta yorucu bir günden sonra veya yorucu bir seyahatten sonra sadece çeşitli ağrıların ve sızıların dindirilmeye çalışıldığı rahat bir dinlenme yeridir.[3]

Kısacası, soba yoksa ev de yoktur. Bunu deneyimlerimle öğrendim ve sobalar ile sobacılar üzerinde çok düşündüm, bu konuda neredeyse bir tez yazabilecek duruma geldim.

Bana okulun karşısındaki yol üzerinde bir yer verilmişti. Burası

3 Geleneksel Rus evlerinde sobanın üzerine bir döşek yapılır, buraya yatan hasta veya yorgun insanın iyice ısınması sağlanırdı. -ç.n.

bir köy izbesiydi[4] ve benzer iki izbenin eklentisiydi. Onlarda da başka öğretmenler kalıyordu. Benim kaldığım izbe iki odaya bölünmüştü ve arada iki bölümlü büyük bir soba vardı. Girişteki odada bulunan kuzine bölümü yemek pişirme işi görüyordu, diğer kısımdaki bölüm ise Hollanda tipi sobaydı. İşte bu soba uzun süredir içinde bulunduğum aşırı depresif hâlin, içimdeki ukdenin ve neredeyse umutsuzluğumun sebebiydi. Sınıfta ders sırasında, herhangi bir yerde, insanların içinde veya yalnızken, herhangi bir şey yaparken içinde yaşamakta olduğum evi ve içindeki sobayı düşünüyordum, bu durum benim zihnimi bulandırıyordu, hiçbir şeye dikkatimi veremiyordum. Beni sinirli, mutsuz bir adam yapmıştı. Bu sobanın odayı ısıtması çok zor, neredeyse olanaksızdı. Yine de şöyle böyle ısınıyordu ve şimdi ailem yanımda olmadığından, bunun benim için fazla bir önemi yoktu. Ama uyuyup çalıştığım arka odayı ısıtmak için Hollanda sobasını yaktığım anda bütün evi dolduran dumanı çıkarmak için kapı ve pencereleri açmak zorunda kalıyordum. Başta hizmetlinin beceremediğini görünce, sobayı kendim yakmayı denedim ama aynı şey bana da oldu. Duman sobanın kapağından, brülöründen, gövdenin üzerindeki göze çarpmayan çatlaklardan, hatta ön odadaki kuzinenin ağzından bile yol bularak dışarı sızdı. Bacayı kapalı bırakmış olsam bundan daha kötü olmazdı.

Bu sobayı yakmak için, okulda bulunan bir düzineden fazla sobanın yakılması tecrübesiyle ustalaşmış birçok kişinin becerisine başvuruldu.

Hizmetli İvanovna ve kocası topal Fyodor Matveyev bu işin gerçek uzmanıydılar. Her ikisinin de birbirinden farklı ama kendine göre etkili usulü veya sistemi vardı. Kısaca, aralarındaki fark için şöyle söylenebilir: İvanovna ateşle başlar, Fyodor odunla. Her iki usulü de iyice öğrenmiştim. İvanovna, küçük, bodur ve hareketli bir kadın, boş sobaya biraz kayın ağacı kabuğu, bir avuç talaş ve gazete parçalarını doldurup bunları yakar, sonra yavaş yavaş daha fazla talaş ve ağaç kabuğu ekleyip ateşi büyütür, alevler büyüyünce tüm sobayı boş yer kalmayacak şekilde odunla doldurur.

Diğer taraftan Fyodor, sanırım topal olduğundan hızlı hareket edemez, onun için önce odunları sobaya kafes veya çadır gibi

---

4 İzbe: Rusya'da köy evlerine verilen ad. -ç.n:

yerleştirmeyi tercih eder, bunu yaparken odun parçalarını sanki karmaşık bir tasarım sorununu çözermiş gibi dikkatle seçer. Ancak ondan sonra kayın kabuklarını, talaşı ve kâğıt parçalarını yakar. Sonuç karısınınki kadar başarılıdır. Odunlar hemen yanacak, alevler muntazaman büyüyecek, soba artık vaktinden önce sönmeyecektir. Ama benim sobam, hangi yöntemle yakılırsa yakılsın, kötü sonuç veriyordu.

Artık ustaların eski günlerde yaptıkları gibi, bu sobaya bir katakullinin yapılmış olabileceğini ciddi ciddi düşünmeye başlamıştım.

Bu şanssızlıkla karşı karşıya kalınca, sobanın tüm öyküsünü yavaş yavaş öğrendim. Bu yüzden bu dairede kimse oturmak istememiş. Tarih öğretmeni Mariya Fyodorovna, anlatıldığı kadarıyla burada bu sıkıntıyı çektikten sonra kaçıp gitmiş. Yazın, matematik öğretmeni Zenya Arkadiyevna yandaki daire yapılana kadar zor bekleyerek burada kalmış, dairenin iç işleri daha tam bitmeden sonbaharda oraya taşınmış.

Soba Alman savaş esirlerince yapılmış. Sonra iki kez tanımadık sobacıların elinden geçmiş. Ama hep aynı şekilde sıkıntı varmış. Sobanın tekrar yapılmasını müdürle konuşmak benim için sevimsiz bir işti. Aslında er ya da geç yapılmak zorundaydı ama dördüncü bir girişimin başarısızlığa uğramasını istemiyordum.

Bana bölgede İgor Yakovleviç diye bir adam olduğu söylendi. Yaptığı sobalar garantili çalışırmış. Ama son zamanlarda artık bu işte hiç çalışmak istemiyormuş. Yaşlı adam Demiryolcular sitesinde yaşıyormuş, kendisinin bir evi, bir de bahçesi varmış. Bu işle artık ilgilenmiyormuş. Dördüncü sınıftaki torunuyla mesaj gönderdik ama cevap gelmedi. Fyodor bir kez onu görmeye gitti, başka bir zaman köyde bir yerde rastlamış, tekrar aynı hikâye: Hastaymış, zaten başka bir yerde çalışmaya başlamış, ilerisi için de söz veremezmiş.

Gecikmek olanaksızdı. Ekim bayramı tatili bitmişti, kış geliyordu. Artık odamda uyuyorsam bu, cephede siperlerde uyumaya alışmış olmamdandı. Çocukların yazılarını, kompozisyonlarını öğretmenler odasında, herkes evine gittikten sonra düzeltiyordum. Her şeyden daha çok, bütün kati uyarılarıma rağmen eşim Lolya'nın ben daha durumu düzeltemeden, beş aylık oğlumuzla

birlikte aniden çıkageleceğinden korkuyordum.

Tüm bu düşünceler, çabalar, uğraşılar beni tamamen bitirdi. Sinirlerimi mahveden sadece soba değildi, diğer öğretmenler, müdür ve hizmetliler arasında bu durum hakkında yapılan konuşmalar, dedikodulardı. Hatta eminim çocuklar arasında bile sürüp gidiyordu bu, çünkü çocuklar öğretmenlerin özel hayatları hakkında her şeyi bilirlerdi. Şimdi bile hâlâ, ki bu manasız soba hikâyesi yaşandı ve bitti, anlatırken bunu hafife alacak bir durumda hissetmiyorum kendimi ve hiç değmeyecek bir ciddiyetle irdeliyorum. Ama herkese, özellikle sobayı yakmak durumunda olan bir ev kadınına sorun bakalım, günlük yaşantısında kötü bir soba ne demektir, ruh durumunu, işini nasıl etkiler, size söylesin kötü bir sobanın hayatı nasıl karartacağını. Üstelik bu soba derdini, kendisi şehirde büyümüş bir kadın ve genç bir anne olan ve şimdi bu evde benimle yaşamak durumunda olacak olan eşim Lolya açısından düşünmeliydim.

Bir sabah bütün gece yağmış olan karın yarattığı ışık yansımasıyla her zamankinden erken uyandım ve o anda açık, yalın ve güvenilir bir düşünce içime doğdu.

Yedek subay olarak kayıt yaptırmak üzere gittiğim garnizon komutanlığı ve orada görüştüğüm binbaşı aklıma geldi. Ne aptallık, daha önce düşünmemiştim. Gidip ondan yardım isteyecektim. Tek yapacağı askeri hizmet görmüş kişilerin kart indeksine bakarak mesleği sütununda "sobacı" yazan birini bulmaktı.

Binbaşı beni ahşap duvarlı büyük bir salondan yine ahşap levha bölmeyle ayrılmış küçük bir odada kabul etti. Yapmacıksız, kırışıklı, endişeli yüzünü çevreleyen gür, siyah saçları alnını alçaltıp daraltarak ona sert bir ifade vermişti. Yüzü sempatik bir ifadeyle uzuyordu.

"Peki ama bu o kadar kolay değil," diye başladı binbaşı sözlerine, bir yandan sigarasını yakarken. "Yaygın bir meslek değil. Kunduracı, demirci filan isteseydiniz başkaydı. Ama sobacı..." Sonra birden, büyük ve nikotin lekeli dişlerini, üst diş etini göstererek gülümsedi: "Aslında her asker kendi sobacısıdır. Bir bakayım."

Bakınca, birkaç sobacının olduğu ortaya çıktı. Ama biri kötürümdü, tek kolu vardı. Bir diğeri çok uzakta oturuyordu. Üçüncüsü bir Kolhoz'un yöneticisiydi, ona gitmenin yeri yoktu. Sonuncusu

ise ancak 1926 doğumluydu. Binbaşı dedi ki, bir sobacı bundan daha yaşlı olmalıymış. Başka adaylar da oldu ama şu sebepten, bu sebepten hepsini eledik.

"Ne yapacağınızı söyleyeyim," dedi binbaşı, derdimi iyice dinledikten sonra. "Şu mucize usta İgor Yakovleviç'i gidip kendiniz görün. Çok iyi ustaymış, ben de duydum. Gidin, konuşun. Eğer işe yaramazsa tekrar bana gelin, bir şeyler düşünelim." Sonra o iri dişlerini göstererek bana tekrar gülümsedi, ön dişlerini kaybetmiş bir insanın ve özellikle bir kadının gülümserken yapacağı gibi, fark ettirmeden eliyle ağzını kapattı.

Gösterdiği tüm sempatiye rağmen, bu son teklifi bana suya sabuna dokunmaz bir kibarlıktan başka bir şey olmadığını hissettirdi.

Ertesi gün, İgor Yakovleviç'i görmek için, köyüne giden çamurlu kaygan karayoluna koyuldum. Donmamış toprağa düşmüş olan kardan, kimsenin ayak basmadığı bahçeler ve avlular hariç, hiçbir yerde eser kalmamıştı.

Vakit erkendi ve etrafta fazla kimsenin olmamasına memnundum. Kimsenin beni görüp, nereye gittiğimi anlamasını istemiyordum. Sanki bana küçük gelen bir pabucu giymişim de, ayağımı sıktığını saklamak istermişim ama aslında bunu herkes bilirmiş ve bana üzülürmüş, ama üzülürken aynı zamanda biraz da eğlenirmiş gibi hissediyordum. Hiç sevmediğim bir şey varsa, o da eğlenceli bir acımaya konu olmaktır. Bu hassaslık, bana öyle geliyor ki, bende özellikle evli bir adam ve bir aile babası olduğumdan beri yer etti; bekâr bir adam olsaydım, böyle bir şeye gerçekten hiç aldırmayacaktım.

Ama şimdi yürüyordum ve duyumsuyordum, kuyunun yanındaki lastik çizmeli yaşlı kadın, ucundan bir parçasını ağzına atıp çiğnediği somun ekmeği kolunun altında taşıyan kız, beni kavşakta selamlayan iki küçük oğlan, sadece nereye gittiğimi bilmekle kalmayıp, evliliğimin üzerinden çok zaman geçmiş olmadığını, evimi düzene koymakta deneyimsiz ve özgüvensiz olduğumu, hatta belki, şehirde doktor olan güzel kayınvalidemin hiçbir şekilde yaşlı biri görünmediğini ve bir anneanne olduğu gerçeğini kabul etmeye pek istekli olmadığını ve bana fazla saygılı davranmadığını, benim de ondan çekindiğimi ya da utandığımı da biliyorlardır. Ve biz onun dairesinde kaldığımız zaman, Lolya ve bebeğimizle

birlikte küçük odaya yerleştiğimizi, onun ise büyük, bağımsız odada kaldığını da biliyorlardır.

İgor Yakovleviç'i birçok rahatsızlığı olup, çalışmaya gönlü olmayan yaşlı bir adam olarak gözümün önüne getirdiğimden, işimi görebileceğime dair az bir inancım vardı. Birinden yapmak istemediği veya yapmaya ihtiyacı olmadığı bir şeyi yapmasını istemekten daha kötü bir şey yoktur.

Yürüyenler tutunabilsin diye konmuş parmaklıklarla uzanan kaygan, dik yokuştan saptım, bir kapıdan girip İgor Yakovleviç'in camlı verandasına kadar geldim. Verandanın kapısı kilitliydi. İçeri baktım, yer lahana, pancar ve havuçla kaplıydı. Pencerelerden birinde dağınık sakallı, sert bir yüz belirdi ve bir el bana kapının diğer tarafta olduğunu işaret etti.

Evin diğer tarafına dolaştım, girişteki açık sundurmanın çamurlu merdivenlerini çıktım, çaputlarla kaplı ağır kapıyı çaldım.

"Açın, açın!" dedi boğuk ama yine de güçlü bir ses, "Kendinize doğru."

İki pencereli geniş mutfağa girdim. Sağdaki pencerenin yanında duran masada yaşlı bir adam oturuyordu. Çok yaşlı da değildi aslında ama yine de yaşı vardı. Sert, uzun, biraz solukça ve sağlıksız yüzünde bir tutam sakalı vardı. Bir zamanlar kızıl turuncu sakal şimdi kır kahverengiye dönüşmüştü. Masada bir semaver, herhalde dünden kalan yemek artıkları ve boş bir votka şişesi vardı. Adam sakin duruyordu ve bir çay fincanının içine elma dilimlerken bana öyle geliyordu ki benim varlığıma karşı mahsus bir kayıtsızlık havası gösteriyordu. Bu İgor Yakovleviç'ti.

"Yapamam," dedi soğukça kestirip atarak, daha ben neden geldiğimi tam olarak açıklamamıştım kendisine.

Kapının eşiğinde duruyordum ve teklif etmeseydi de masanın yanındaki sandalyelerden birine ya da kapının yanında duran ve üzerine kutular, keçe çizmeler, çiçek saksıları ve diğer ıvır zıvır yığılmış tahta sıraya davet beklemeden oturabilirdim. Zaten konuşmak, sokağın karşı tarafındaki biriyle konuşmaya çalışmak kadar zordu.

Neyse, sıraya oturdum ve meramımı anlatmaya başladım. Elbette konuşmamın orasına burasına soba ustalığıyla ünlü olduğuna dair sözcükler de koyuyordum. Sobayla derdimi mahsus nükteli

bir üslupla söylüyordum böyle işlerdeki beceriksizliğim ve deneyimsizliğim de vurguluyordum.

Tüm konuşmamı, onun için hiç de ilgi çekici olmadığını belirtir gibi dinledi, hiç sözümü kesmedi. Ama yarattığı etki öyleydi ki, "Ben çayımı içerken sen de istediğin kadar konuşabilirsin," der gibiydi sanki. Hatta bana bakmadı bile, pencereden dışarıyı, çamurlu caddeyi, bahçesindeki çalıları, ıslak avlunun rahatsız edici görüntüsünü seyrediyordu daha çok, ki iyi bir sobayla ısınmış sevdiğin köşende oturup sıcak çayını içerken bunlar bile hoş görünürdü göze. Anlaşılan yaşlılığının sabahlarında çaylı sigaralı, tasasız düşüncelere dalma saatlerinin değerini çok iyi biliyordu.

Az sonra mutfağın fazlasıyla ısınmış olduğunu hissetmeye başladım. "Reklam" diye düşündüm ve söyleşime dışarının soğuğundan bu güzel ısınmış eve girmenin ne hoş ve tatlı olduğunu söyleyerek bir başka yağ çeker acındırma daha ekledim.

"Yok, bakmayacağım," diye yine sözümü kesti, bardağı ve tabağı ileri ittirerek sigaraya devam etti.

"Ama İgor Yakovleviç!"

"Nedir, İgor Yakovleviç, İgor Yakovleviç," diye mimikle taklit etti, ilk isimleriyle hitap etmemdeki yağcılık gayretime kayıtsız kaldığını ima ederek. "Söyledim size, açık değil mi?"

Bu tarz bir aşırı kayıtsızlık ve böbürlenme havası içinde benimle sadece ilçe ve hatta bölge eğitim sekreterinin değil, sekreterli, telefonlu, kapısında görüşmek için insanların beklediği bir yüksek memurun bile konuşamayacağını söylesem yeridir. En sert, en erişilmez bir amir bile ricamı yerine getiremeyeceğini bu tarz bir açıklamayla bildirmezdi: "Hayır, bakmayacağım, o kadar!"

"Ama neden İgor Yakovleviç?"

"Çünkü," diye cevap verdi, aynı sıkkın ve anlamlı ses tonuyla, "sadece tek İgor Yakovleviç var ve herkes ondan bir şey yapmasını istiyor. Sadece iki elim var, görüyor musunuz?" İri, kemikli ellerini çok yıkanmış fanilasının kollarından dışarı doğru bileklerine kadar uzattı, parmaklarıyla çıkık alnına vurdu: "İki el ve bir kafa var sadece."

Bu jestlerde durumun açıklamasını benim anlayış seviyeme göre kolaylaştırma çabası kadar, İgor Yakovleviç'in kendi önemini azımsamaktan çok uzak olduğunu gösteren bir hava da vardı.

"Ama İgor Yakovleviç," diye şansımı tekrar denedim, "eğer düşündüğünüz ödeme ise, ben söyleyeyim..."

"Ödeme konusunun bununla hiçbir ilgisi yok!" dedi iri, ağır elini havada şöyle bir sallayarak. "Benim tarifemi herkes bilir ama benim söylediğim şey, bu işe bakmayacağım. Birini yapsan, diğeri gelecek. En iyisi kimseye bir şey yapmamak. O zaman kimse alınmaz. Dün burada biri vardı," elindeki şişeyi gösterdi, "beni ikna etmek için her şeyi yaptı..."

"Ama İgor Yakovleviç, yine de..."

"Rusça söylüyorum size ben," derken ağır, kemikli elini yine, küçük parmağıyla dokunacak gibi, boş şişeye doğru kaldırdı: "İşte, dün gelen..."

Bana bu boş şişeyi ricaya gelen bir ziyaretçi olarak öyle bir inanışla gösterdi ki, ben de neredeyse onu, benim gibi, İgor Yakovleviç'in iyi niyetine ihtiyacı olan canlı bir kişi olarak görür gibi oldum.

Ve o zaman, konuşmanın ta başından beri bende oluşmuş olan yalın bir düşüncenin farkına vardım: "Peki, ne dersiniz İgor Yakovleviç," dedim kararlı bir sesle ve o sırada masaya doğru yaklaştım, "hafta sonu vesilesiyle..." Ne demek istediğimi anlatmak için şişeyi hafifçe kaldırdım.

İgor Yakovleviç, yaşlı bir adamda olabileceği gibi hafifçe kanlanmış açık mavi gözlerini yavaşça bana doğru kaldırdı, solgun dudaklarından bir gülümseme gölgesi geçti.

"Sabahları almıyorum," dedi. Refüze edişindeki ses tonu sadece bir kayıtsızlık değil, ayrıca didaktik bir münasip bulmama da ifade ediyordu. "Sabahları asla almam," diye tekrarladı daha da kati tonla, sonra kalkmak için masaya doğru eğildi. Belli ki, görüşmenin bittiğini göstermek istiyordu. "Gerçekten, dün biri vardı..."

Ve ben kendimin de, onun gözünde, tıpkı masada duran şişe görüntüsündeki bir "kişi" olduğuma karar verdim. Bizden çok vardı ama İgor Yakovleviç tekti.

Beni sundurmaya kadar geçirdi, orada açık kapının önünde dururken nedense, benim üzüntüme anlayışlı bir dokunuş yapmak için olsa gerek, ekledi:

"O tarafa yolum düşerse, bir uğrarım."

"Lütfen," dedim hemen ama aslında bunu neden yapsın, anlamamıştım.

Tekrar acı dolu bir ruh haline düştüm. Bu adama onurum pahasına neden gitmiş, dil dökmüştüm? Başkaları yaparsa yapsın, bu bana göre değildi. Peki ne yapacaktım? Eşim annesiyle bir anlaşmazlığa düşerek, kocasız yaşamaktansa bu salaş yerde eşiyle beraber yaşamasının daha iyi olacağına karar verip, daha hiçbir şey çözülmemişken buraya çıkıp gelmesine kadar, müdürün de bu işe "şahsen el atmasına", istasyonda çalışan sobacılardan birinin bana zaman ayırmaya mecbur kalmasına kadar beklemek mi?

Durumu düşündükçe asabım bozuluyordu. Kimseyi şahsen suçlayamayacağımdan, genelde kötü yönetimden sızlanmaya başladım.

Alın işte, biz yüzlerce çeşit tuğlalarla örülü yüksek fırınlar yapıyoruz, dünyadaki yaşamımızın ve çalışmamızın anısı olarak asırlarca ayakta kalacak binalar yükseltiyoruz, gelecek kuşaklarımıza örnekler bırakıyoruz ama iş entelektüel bir Rus edebiyatı öğretmeninin evine ısınması için bir soba, kadim Rus'un bile iyi bildiği sıradan bir soba yapmaya gelince, olanaksız bir iş oluyor!

Eve doğru yürürken, bu durumun hoş görülemez ve son derece anormal bir durum olduğuna dair çürütülemez fikirler geçiriyordum kafamdan. Aklımda lirik bir heyecanla, acımasız bir mizahla, inançla, açıklıkla ve gerçeklikle dolu çeşitli ifadeler sıralanıyordu birbiri ardınca. Çok geçmeden, bunları kendime söylemekten çok, geniş bir dinleyici kitlesine hitap edecek bir nutuk hazırlar ya da önemli kişilerle yapılan bir görüşmede ileri sürer hale geldim. Veya belki bu, gazetedeki bir makaleydi de, kırsal kesimde yaşayan aydınların geçimlerini temin sorununa heyecanla ve dürüstçe dikkatleri çekiyordu. Ve orada durmadım. Eğitim tarzı ve öğretim metotları gibi konulara değindim. Giderek sobadan uzaklaşmıştım.

Tüm bunları biriyle konuşmak, en gerçekçi tespitlerimi ve reddedilemez sonuçlarını onunla paylaşmak, içsel konuşmamın en başarılı bölümlerini ve ifadelerimi yüksek sesle anlatmak ve bunu yaparken orasına burasına sanki o anda içime doğmuş gibi alıntılar eklemek için dayanılmaz bir arzu duydum.

Soba ile ilgili olarak, "bir şeyler düşünme" vaadini aklıma getirmeden, sadece öylesine, binbaşıya gittim. Garnizon komutanlığından pek uzakta olmayan bir yerde, iki sundurması birbirinin aynı olan iki bölümlü bir ahşap evde yaşıyordu.

Oradan bana işe gittiğini söylediler ve onu sessiz küçük bürosunda buldum. Beni karşılamak için ayağa kalkarken önündeki kalın defteri hemen kapatıp, eliyle ileri doğru sürdü. Fizikî ve zihnî çabamın yüzümde yaratmış olduğu heyecanlı hâl ona işimi başardığımı düşündürtmüş olacak.

"Eee? Nasıl gitti?"

Ona ziyaretimi anlattım. Şimdi bana her şey biraz komik görünüyordu. İgor Yakovleviç'i, oturmuş çayını içerken beni reddedişinde takındığı özgüvenli havasını mizahi bir üslupla tasvir etmeme ben de şaşırdım. Şişeye doğru yaptığı el hareketini bile taklit ettim: "Burada dün biri vardı..." Binbaşıyla beraberce eğlendik, şakalaştık.

"Eh, görülüyor ki," dedi binbaşı, "size sobayı ben kendim yapacağım."

"Nasıl yapacaksınız yani?"

"Tuğladan!" diyerek güldü, iri dişlerini gösterirken elini ağzına doğru götürdü.

Ancak o zaman ki, gülümsemesinde sempatik, dokunaklı bir şey olduğunu fark ettim. Sert, endişeli yüzünü değiştirmişti bu.

"Yani sobayı baştan sizin kendinizin yapacağınızı mı söylüyorsunuz?"

"Evet, kendimin. Yardımcıma verebilirdim bu işi ama yapamaz."

Binbaşı benim şaşkınlığımı izlemekle bir eğlence bulmuştu kendine. "Yarın cumartesi, değil mi? O zaman yarın akşam başlarız."

Her şey çok yalındı ama aynı zamanda biraz mahçup ediciydi. Ne de olsa benim komutanım olabilecek biriydi ve kendini bir sobacı gibi benim sobamın yapımına vermesi pek olacak bir şey değildi.

"Bana güvenmiyor musunuz? Benim evimi gördünüz değil mi? Sobayı gördünüz mü? Benim tarafımdan yapılmıştır. Eşim çok memnun."

"Güvenirim elbette! Çok teşekkür. Ama o zaman bir çeşit anlaşma yapmamız gerekecek."

"Ücret için mi?" İçten bir amadelikle fısıldadı bana: "Merak etmeyin, anlaşırız."

"Ama daha iyi olmaz mı..."

"Unutun canım, iyi mi olur yani, garnizon komutanı soba yapıp

ek gelir sağlıyor! Bölge komutanlığı bunu duysa, bilmek isterim ne der?"

"İyi ama soba yaptığınızı duyarlarsa?"

"Duysunlar! Bu benim özel işim, kimseyi ilgilendirmez. Bakın, bunları da ben kendim yaptım," derken eliyle pantolon ve ceketini gösterdi. "Kumaş aldım ve yaptım. Çocuklarımın kıyafetlerini de ben yapıyorum. Size de yaparım."

Ertesi akşam bana geldi. Kolunun altında bir bohça vardı. Eski bir yazlık üniforma ceket ve pantolon, sobacı çekici, şerit metre, bir bobin tel ve ip gibi şeyler.

Sobayı ve kuzineyi değişik açılardan inceledi, sonra bir sandalyeyi odanın ortasına çekip oturdu ve bir sigara yaktı. Sigarasını içerken sobayı seyredip düşünceye daldı.

Bir süre sonra, "Hımm," dedi.

"Ne var?"

"Hiç. Buralar biraz dağılacak."

"Bir şey değil. İvanovna sonra halleder."

"Biraz yakacak odun var mı?"

"Neden?"

"Bunu yakmak için."

"Sobayı yaptıktan sonra yakmak için mi diyorsunuz?"

"Yok. Önce bunu bir yakmayı deneyeceğiz."

Şaka yapıyor herhalde diye düşündüm. Veya soba hakkında söylediklerimi unutmuştu.

"Ama sırf duman veriyor demiştim, bana inanmadınız mı?"

"Evet, inandım elbette. Ama yine de yakmamız lazım. Odun nerede?"

Koridorda daha önce sobada yakmaya çalıştığımız yarı yanmış odunlar ve yenileri vardı.

Binbaşı ceketini çıkarıp, öyle bir özgüvenle işe koyuldu ki, merak etmeye başladım, yoksa bizim İvanovna ile gözümüzden bir şey mi kaçmıştı da o yüzden yakamamıştık sobayı? Şimdi binbaşı sobayı yakacaktı ve gayet güzel yanacaktı. Doğrusu mükemmel olurdu ama yaptığım o yaygaranın ne aptalca olduğu çıkardı ortaya!

Neyse, rahatladım çünkü soba aynen daha önce benim, İvanovna'nın ve Feofor'un yaktığı zamanlardaki gibi tütmeye başladı.

"Yok, binbaşı yoldaş..."

"Yok, ne?"

"Yanmayacak."

"Tamam, yanmasın! Ben de onu istiyorum!" dedi gülerek, "Anlamak istediğim, neden yanmıyor."

Çıralar yandı, daha kalın odunlar alevi almadan sadece kararardı. Etraf her zamanki gibi dumanla doldu. Binbaşı bacaya bakmak için dışarı çıktı. Ardından ben de çıktım. Hava henüz aydınlıktı.

Yaktıktan sonra kaç kere dışarı çıkıp, bacadan çıkan bir duman huzmesi var mı, diye bakmıştım! Bu beni çocukluğuma götürürdü. Hatırlıyorum, çocukluğumdan beri bacamıza evde semaveri yakmışlar mı, diye dikkatle bakardım ve bacanın çevresindeki havanın titreştiğini görürdüm ama duman çıkmazdı.

Binbaşı içeri girdi, ucuna ağırlık bağlanmış ipi aldı. Sonra çıkıp, ayaklı merdivenle çatıya tırmandı. Aşağıda durup onu izledim, ağırlığı bacadan içeri indirdi, sonra eliyle aşağı yukarı indirip çekmeye başladı. Tam kuyuya düşmüş bir kovayı çıkarmaya çalışan biri gibiydi.

Tam o sırada kırmızı kürk yakalı, göğsünde çapraz cepleri olan kısa bir palto giymiş uzun boylu bir adam gördüm. Sol eliyle şapkasının siperliğini tutmuş, çatıya bakıyordu. Sağ elinde hafif bir değnek vardı. Binbaşı ipi bacadan çekip aşağı inerken adam yaklaştı, o zaman onun İgor Yakovleviç olduğunu gördüm. Bana başını salladı, sonra binbaşıya dönüp sordu:

"Nasıl gidiyor?"

"Şeytan bilir! Bacada bir şey yok gibi ama soba yanmıyor."

Gören onların uzun zamandan beri tanıştıklarını ve şu belalı soba işinde beraber çalıştıklarını sanırdı. Eve girdik. Hâlâ dumanı tütüyordu. Binbaşı ve İgor Yakovleviç soba hakkında konuşmaya başladılar. Bu sobayı yapmış olan usta hakkında olacak galiba, hep "o" diye bahsediyorlardı.

"Öyle bir iş yapmış ki, iyi bir sopa müstehak ona," dedi binbaşı üzüntülü bir ifadeyle.

"Sopa fayda etmez," diye cevap verdi İgor Yakovleviç, yatıştırıcı bir tonla. "Mesele şu ki, sobacı değil bile. Ayakkabı tamirciliği veya başka bir iş yapabilirdi. Biri kuzineden, diğeri sobadan çıkacaktı ama iki bacaya bağlamayı çok görmüş kendi düşüncesine

göre." Bunları söylerken elindeki değnekle sobayı işaret ediyor ve tuğlaların üzerine vuruyordu. "Tam bir ayakkabı tamircisi işte!"

Ayakkabı tamirciliğini sanki onunla kıyaslanamayacak çok daha karmaşık bir işle karşılaştırır bir havayla söylüyordu bunu. Puşkin'in bir şiir yazması ile mesela...

İki sobacı sigara yaktılar ve sorun üzerinde müzakere etmeye başladılar. Sanki hastanın yakınlarının önünde konsültasyon yapan ve terminolojilerinin sadece yarısı anlaşılabilen iki doktor gibi, sözcükleri yarım keserek, omuz silkerek ve esrarlı jestler yaparak konuşuyorlardı.

"Nasıl yapılacağını bilmiyorsan, üzerine alma!"

İgor Yakovleviç, bana öyle geldi ki, bunu kinaye olarak değil de, şu an için söylüyordu.

Binbaşı buna alınmadı: "Ben sobacı değilim. Kendi evimde bir sobaya ihtiyaç vardı, onun için yaptım. Ama bir adam şıkışmışsa," diyerek başıyla beni işaret etti, "birileri ona yardımcı olmalı, öyle değil mi?"

"Elbette olmalı," dedi İgor Yakovleviç, binbaşının alçakgönüllülüğünü takdir etmişti. "Ama öyle yardımcı olmalı ki, bir daha yardıma ihtiyacı olmasın."

"İgor Yakovleviç," dedim, içimde birden bir umut dalgası duyumsayarak, "İgor Yakovleviç, gerçekten öyle ha?"

Binbaşı da beni en iyi şekilde destekledi:

"Ben sizin yardımcınız olurum İgor Yakovleviç, sizin gibi bir ustanın yanında çalışmak bana iyi hissettirecek. Gerçekten!"

Ağzı dişlek bir gülümsemeyle açıldı, bunu sigarasını tuttuğu eliyle kapadı. Hayır, açık ki, vasat insanlar kendilerine karşı çekimser, görünüşte erişilmez duranların kalplerine giden yolu öyle veya böyle, doğru olarak bulurlar.

"Peki ne yapalım? Yardım gerekiyor," dedi sobacı, "ve bu yardım yapılmalı." Bu ses sanki bölge ve garnizon karargâhından buraya bildirilen bir karar gibi yankılandı: "Yardım yapılmalı, şu veya bu şekilde."

İgor Yakovleviç sobanın karşısına, daha önce binbaşının oturmuş olduğu sandalyeye oturup, gözlerini sobaya dikti. Kendi kendine mırıldanıyordu: "Yardım. Yardım edilmeli..."

Sonra sopasını önce binbaşıya, sonra sobaya doğru salladı ve

sesine mahsustan ezgili bir ton katarak konuştu: "Peki sevgili arkadaşım, yarın bu sobayı sökeceksin, tuğlaları düzgünce yığacaksın ki, hiçbiri kırılmasın. Anladın mı?"

Binbaşıyla böyle teklifsiz konuşması dikkatimi çekti. Sanki onu kendinin astı olarak kabul ediyormuş gibiydi. Oysa binbaşının sandalyenin arkasına asmış olduğu ceketindeki rütbe işaretlerini görüyor olmalıydı ve ona rağmen tam bir bölge veya garnizon komutanıymış gibiydi.

Binbaşı derhal çatıya çıkabileceğini söyledi, ben de elbette ona yardıma hazır olduğumu belirttim ama İgor Yakovleviç buna gerek olmadığını bildirdi.

"Bacayla yapacak bir şey yok. Eskisi işe yarar. Sadece destek koymak gerekir."

Ne ben ne binbaşı bacaya nasıl destek konulacağını bilmiyorduk. O zaman İgor Yakovleviç sopasının iki ucunu kavradı, işi çok popüler bir tarzda açıkladı ama sözlerini yine, sadece binbaşıya yöneltmişti.

"İki sağlam çubuk alırsın, elbette kalınlığı beş santimden az olmasın, çatıda bacayı hafifçe kaldırıp altına bunları sokarsın. Gerekirse tüm sobayı da böyle payandalayabilirsin. Bir sobayı, eğer üstünde ikinci bir soba varsa nasıl sökersin? Hepsini birden mi? Hayır kardeşim..."

Bu faydalı ilk talimatlardan bile anlıyordum ki, yaşlı adam herhangi bir mantığa dayanmadan kendisini bizden üstün görüyordu. Ben daha ödeme konusunu açmadan, bir baş hareketiyle ayrıldı. Giderken keçe botlarıyla ve otomobil lastiğinden yapılma galoşlarıyla zeminde ayak izleri bıraktı.

Akşam vakit çok ilerlemeden binbaşı ve ben sobayı söktük, kuzineyi ellemedik ve bacayı da söylediği şekilde desteğe oturttuk. Bu destek tutturma işinin bir soruna yol açabileceğinden korkuyordum ama binbaşı sanki tecrübesiz değilmiş gibi bir özgüvenle işin içinden çıktı. Görebildiğim kadarıyla, orduda sıklıkla karşılaşabileceğiniz, her işin üstesinden cesaretle gelebilecek, insan çabalarsa her işi yapabilir şeklindeki meşhur deyişi kendi durumuna uyarlamış olan mükemmel insanlardan biriydi.

İhtiyaç duyduğumuz çubukları altmış milimetrelik bir levhadan keserle ustaca düzelterek kesti. Her zamanki maharetiyle sobanın

kapağını, sürgüsünü tuğlalardan ayırdı, bunları yerinde tutan mili de çıkardı. Onunla çalışmak kolaydı, zevkliydi. Benden daha becerikli oluşunu dayatmıyordu, bir şeye sinirlenmiyordu, benim beceriksizliğimle zaman zaman eğlenmesi de hep iyi niyetliydi. Beraberce işi bitirdik, kili karıştırmak için bir kutu yaptık, kil ve kumu getirdik ki, çalışmaya başlarken her şey el altında hazır olsun. Biz üstümüzü değiştirirken çaydanlıktaki su kaynadı.

"Çay iyi gider," diye onayladı binbaşı. Daha derli toplu olan mutfakta oturuyorduk şimdi. Çay içip sigara tüttürerek sohbet ettik.

Binbaşı benim daha önce diğer odadan toz olmasın diye buraya taşıdığım kitaplarıma bakıyordu. Nekrasov'un[5] cildi dağılmış bir kitabını aldı, tekrar ciltlenmesi gerektiğini söyledi. Ben buralarda ciltçi bulmanın zor olduğunu söyleyince, bu işi kendisi yapmaya gönüllü oldu, hatta nasıl yapılacağını da anlattı. Elbette kesme presiyle yapılanın aynı olmayacağını söyledi ama yine de kitap korunmuş olacaktı. Kitaplara, sadece en düzgün insanların arasında bulunabilecek okuyucuların yaptığı gibi, nazik ve dikkatli bir sevgiyle bakıyordu. Kitaplığımdaki kitapları tek tek inceledi, en çok şiir kitapları üzerinde durdu. "Şiir tutkunu olmalısınız," dedim. Ki bunun, edebiyatta uzmanlaşmamış kişiler arasında pek görülmediği söylenir. Utangaç bir gülümsemeyle ama yine de, ses tonuyla biraz şakacı bir böbürlenme havası takınarak konuştu:

"Siz ne diyorsunuz, ben kendim de şiir yazdım. Yayınlandı da... Evet!"

"Bu harika!" dedim, başka ne söyleyeceğimi bilemeden, sonra sordum: "Takma isim kullanıyor musunuz? Kusura bakmayın, soruyorum çünkü gazetelerde adınıza rastladığımı sanmıyorum."

"Hayır, kendi ismimi kullanıyorum ama yazdıklarım çok sık yayınlanmaz. Ayrıca yerel gazetelerde yayınlandı, bir de *Sovyetski Voyn*'da[6]. Buralarda bulamazsınız."

Bunu söylerken biraz mahzunlaştı ve bu beni onun şairliğine daha fazla ilgi göstermeye sevk etti. Bir gün bana bunlardan göstermesini istedim, hemen kabul etti ve ezberden okumaya başladı.

Burada belirtmeliyim ki, ondan ismiyle bahsetmiyorum çünkü

5 Nekrasov: Önde gelen bir Rus şairi - ç.n.

6 Sovyetski Voyn: Sovyet Askeri

şiirleri gerçekten yayınlanmıştı ve biri bunu görebilir, onun öykümde anlattığımla aynı kişi olduğunu anlayabilir. Böyle olmasını hiç istemem çünkü ben onu burada hayattan herhangi bir kişi olarak anlattım. Bu öyküde ona bir isim uydurdum ama o isimde hoş olmayan bir şey vardı, ona yakışacak başka bir şey de bulamadım, onun için sade "binbaşı" olarak bırakmaya karar verdim.

Binbaşı birkaç şiirini ezberden okudu. Onları hatırlamıyorum ama gazete ve dergilerde hep görülen; bakir toprakları, askerin kahramanlığını, barış hareketini, hidroenerji santrallerini, barajları, kızları, komünizm çağında büyüyecek çocukları ve elbette şairleri konu alan şiirlere benziyordu. Ve şiirlerindeki benzerliğin, yazarın kaçınmak isteyeceği türden istemsiz bir taklit benzeşmesinden değil de, yazdığı her bir mısrada, insanların iyi bir şiirde bulmak isteyecekleri ifadelere değinme gayretinden çıktığı anlaşılıyordu. Bunu ona söyleyemezdim. Nezaketi, yoldaşça ilgisi, iş yaparken gösterdiği becerikliliği ve yapmacıksız içtenliği için ona fazlasıyla müteşekkir olduğumu duyumsuyordum. Sadece bir kafiyenin zayıflığından bahsettim ki bu, gayet önemsiz bir şeydi.

"Hayır," dedi sakince, "bu kafiye meselesi değil..."

Masanın köşesine kitapları düzgünce yığarken, düşünceli bir tonla tekrarladı: "Beni sıkan kafiye değil..." Bu itirazda hüzünlü bir tereddüt vardı: Belki, şiirleri hakkında kendisinin bilip, benim değinmediğim bir şey olduğunu ve işte bu yüzden anlayamadığımı düşünmüştü. Ve birden, birinin şiirlerine olan itirazına bir karşılık vermeye çalışarak kendisini haklı çıkarıyormuş gibi, konuşmaya başladı:

"Biliyor musunuz, bunun gerçek bir değeri olduğunu düşünecek kadar aptal değilim. Ama çalışmaktan korkmam, katır gibi inatçıyımdır ve istediğim bir şeyi yapabilmek için aç susuz kalabilirim. Savaştayken başlamıştım yazmaya. Elbette çarpışmalarda değil. Hastanede yaralı yatarken. Her yaralanma benim için yeni bir şiir defteri, her yaralanma bir yaratıcı dinlenme bahanesiydi."

Kendi şakasına güldü, sonra devam etti:

"Ve şanslıydım, dört kez yaralandım. Ne hafif yaralıydım ne de çok ağır. Her seferinde altı hafta kadar cepheden uzak kalacak sürelerde. İyi bir okuma ve sonra karalamaya yetecek süreler, daha sonra da yine cephe. Şimdiki işim de bana haftada bir gün tam

tatil yapma olanağı veriyor. Sonra, akşamlar ve geceler de var. Açık söyleyeyim, bir işe başladım mı, onu bırakamam, üstesinden gelmeliyim. Şu soba işi gibi... Soba yapmayı öğrendiğimi, ders aldığımı mı sanıyorsunuz? Bir soba yaptım çünkü bunu yapacak birileri yoktu. Açık söyleyeyim, olsa da parasını ödeyemezdim zaten. Altı kişilik bir ailem var. Ne yapacaktım? İki kere yaptım. İlk defasında kabaca yapıp, yaktım. İşin püf noktasının nerede olduğunu öğrendim. Sonra, şimdi bunu yaptığımız gibi, söktüm - o böyle kurumamıştı elbette- ve gayet güzel yaptım. İgor Yakovleviç bir kusur bulabilir ama yine de çalışıyor."

Sonra yine güldü. Bu seferki belirsiz bir gülüştü ve biraz kendi yiğitliğini vurguluyor gibiydi ama aynı zamanda tüm bu anlattıklarının komik olduğunu itiraf etme arzusu taşıyordu biraz.

Sohbetimizde, savaşta yakın cephelerde bulunduğumuz çıktı ortaya, bu rastlantı bizi iki hemşeriymişiz gibi birbirimize daha da yakınlaştırdı. Evine dönerken onunla biraz yürüdüm, sonra geri döndüm ve sökülmüş soba yüzünden toz kaplamış, soğuk odamda uzun süre uyuyamadım. Bana öyle geldi ki, sevgili binbaşı mesleğinin ve ailesinin ağır yüküyle, bir de şiir yazmaya çalışarak kendini yormamalıydı. Bana göre açıktı ki, onun dizeleri, şiirlerde yalnızca içten gelen bir ihtiyaçla ifade edilebilecek şeylerden değildi aslında. Onun yaptığı gibi, savaş hakkında bir şiir yazmak için dört yıl cephelerde savaşıp, dört kez yaralanmaya hiç ihtiyaç yoktu. Sosyalizmin çocukları hakkındaki şiirlerinde, beş çocuk babası olan kendisinden hiçbir iz yoktu. Bakir topraklar üzerine yazdıklarından, sadece tek bir anlamsız dize kalmıştı aklımda. Ve nihayet şairlik üzerine yazdığı şiirlerde, şiir için mücadelenin, emek vermenin gerekli olduğu kalıbının tekrarından başka bir şey yoktu.

Bunları yazmıştı çünkü, bir işe girişebilmek için sadece özel bir eğitim alma gerekliliğine değil, özel bir ruh temayülüne de ihtiyacı olmadığını sanıyordu belki de. Ama her neyse, yazma arzusu onu güçlü bağlarla sarmış olmalıydı. Şu vardı ki, seçtiği bu yolda onu hep üzüntü ve hayal kırıklığı bekliyordu.

Başımın üstündeki pencereye vurulmasıyla uyandım. Sopayla, hafif fakat ısrarcı bir vuruştu. İgor Yakovleviç'ti bu. Hava hâlâ karanlık olduğundan ışığı açtım, onu içeri aldım. Aynı kısa, yakası kürklü paltoyu giymişti, elinde asa olarak kullandığı o sopa vardı.

Yanında bir edavat veya iş elbisesi yoktu. Ben giyinip toparlanırken, o sigara içip öksürüyor, burnunu temizliyor, tükürüyordu. İş için hazır ettiklerimize baktı.

"Demek böyle... İyi bir dinlenme ha?" diye tekrarlıyordu, öksürüp, burnunu temizlerken.

Belli ki, beni yatakta yakaladığına ve binbaşıdan önce geldiğine seviniyordu. Ama binbaşı yaşlı adamı on dakikadan fazla bekletmedi.

"Ne de olsa bugün tatil," dedi binbaşı gülümseyerek özür dilerken, sonra iş elbiselerini açtı.

"Birileri için tatil ama bizim sizinle beraber çalışma günümüz," diye cevap verdi yaşlı adam soğuk bir havayla, bu kez binbaşının apoletlerinde rütbe işaretleri taşıyan üniforması üzerinde olduğundan ona "siz" diye hitap etmişti herhalde. "Ne yazık ki, kili geceden ıslatmamışsınız. Şimdi daha uzun yoğurmamız gerekecek. Biraz sıcak suyun zararı olmaz. Elimiz yanmasın diye değil de harç daha sıkı olur." Kil ve kum karışımına hep "harç" diyordu. Sanki bunu çimentoyla bir tutuyordu. Yıkık sobanın kaidesine homurdanarak çömeldi, sopasıyla ölçtü, sonra dedi ki:

"Dörde, dört. Tamam, yeter."

"İşte İgor Yakovleviç," dedi binbaşı, mezurayı uzattı.

Yaşlı adam sopasını salladı:

"Ben buradaki gerekli ölçümü yaptım. Bana güvenmiyorsan, tekrar ölçebilirsin."

Ama kimse ölçmeye kalkmadı. Böylece sobanın kaidesinin dört tuğlaya dört tuğla olması kararlaştırılmış oldu. İgor Yakovleviç sopasını sol eline geçirdi ve sağ eliyle tuğlalardan bir dörtgen yaptı. Ayağa kalkıp sopayla işaret etti:

"İşte şöyle döşeyeceksiniz."

Sonra kutudan binbaşıyla birlikte hazırladığımız kilden spatulayla biraz aldı, elinde kısa bir süre yoğurdu, ardından kaşlarını çatarak geri bıraktı. "Biraz daha kum... Yok, çok değil. Bir parça dedim. O yeter. Şimdi iyice karıştırın."

Çalışmaya başladık. İşin başından itibaren her birimiz kendi işimizi bulduk. Ben kili karıştırıyordum ve tuğlaları taşıyordum, binbaşı tuğlaları döşüyordu. İgor Yakovleviç ise her şeyi gözlemliyor, şöyle söyleyeyim, sopasını asa gibi kullanıp, gözetmenlik

ediyordu. Kâh oturup kâh ayağa kalkıyor, sürekli sigara içip öksürüyordu. Bazen sobayı unutmuş, sabahları erken kalkmanın, işten önce içkiden kaçınmanın önemi hakkında, öksürüğünün özellikle geceden beri sıkıntı vermiş olduğu hakkında, çeşitli tuğlaların ve birçok başka malzemelerin kalitesi hakkında detaylı, öğretici bir nutuk vermeye dalmış görünüyordu. Ama görüyordum ki, dikkatli, keskin bakışlarını, onun yakın gözlemi olmadan tek bir tuğla bile yerleştirilmesin diye yapılan işten ayırmıyor ve hatta bazen değneğiyle hafifçe yere vuruyordu. İgor Yakovleviç sıcacık paltosuylaydı ama binbaşı ve ben, eski ceketlerimizi giymiş olduğumuz halde, çalışmaktan ısınmıştık ve burnumuzdaki, alnımızdaki teri ceketlerimizin yeniyle siliyorduk çünkü ellerimize kil bulaşmıştı. İgor Yakovleviç bunu görüyor ve durumla ilgili küçük mesleki talimatlar vermekten geri kalmıyordu.

"Nefes alın bakalım arkadaşlar, sigara için." Ve yapmacıklı bir hareketle binbaşıya kendisinin "Sever"[7] paketini uzattı. Binbaşı doğrulup, kollarını umarsızca açtı. "Aaa! Olur mu? Önce ellerini yıkaman gerek değil mi? Öyle ya! Demek daha sobacı olamamışsın." Binbaşının dudaklarına bir sigara yerleştirip, yaktı ve devam etti: "Neden iki elimi de harca sokayım? Yok, oraya sadece bir el, sağ el gerek. Sol else, kuru kalmalı. Bak." Değneğiyle binbaşıyı öteye itti, sonra onu bir kenara bırakıp, kolunu ustaca sıvadı. Sol eliyle bir tuğla aldı, sağ elini suya daldırdıktan sonra ufak bir kil topağını avuçladı. "Bak! Sol elimle tuğlayı yerleştirdim, sağ elimle kili koyup, yaydım. Görüyor musun?" Çabucak bir sıra tuğla döşedi. Bu iş onu biraz nefes nefese bıraksa da, belliydi ki bunu yaparken binbaşıdan daha az güç harcamıştı. "Sol elin daima kuru kalacak. O zaman bir sigara yakmak ya da burnunu üflemek zor olmaz. Daha temiz iş yaparsın ayrıca. Aynı zamanda bir çiviye mi ihtiyacın var? Çivi, gözlük, her neyse, ya da bir şey mi düğmeleyeceksin veya açacaksın, kolay olur." Bunları sol eliyle nasıl kolayca yapabileceğini gösterdi. "Ama sen, bahçedeki korkuluk gibi duruyorsun."

Usta sonunda gülümsedi, verdiği dersten gayet memnun olduğundan son sözlerine şaka karıştırmaya izin vermişti kendisine. Bense binbaşıdan çok memnun kalmıştım. Gücenmek şöyle

7 Sever: Rusça'da Kuzey ve bir sigara markası. -ç.n.

dursun, gösteriyi tatlı bir gülümsemeyle izlemiş, elini ağzına doğru götürmüş ama kil bulaştırmamak için ağzından biraz uzak tutmuştu.

İgor Yakovleviç'in yöntemini benimsemek için çabalamıştı ama kısa süre sonra tuğlayı sağ elinden sol eline geçirmek gereği duymuş, o yöntemi bırakmıştı.

"Yok İgor Yakovleviç, bildiğim gibi yapmam için bana izin vermeniz gerekecek."

"Devam, devam," dedi yaşlı adam onaylayarak, "hepsi bir defada olmaz. Ben öyle birkaç sobacı biliyorum, tüm yaşamları boyu senin gibi çalıştılar."

Eminim, binbaşı onun yöntemini hemen başarsaydı, zaten memnun olmayacak, üzülecekti. Belki de binbaşı bunu sezmiş, fazla uğraşmamıştı. Belli ki bize öğretme havasına girmiş olan İgor Yakovleviç bu kez iki tuğla alıp, yan yana birleştirdi, elini kaldıracakmış gibi üstlerine koyduktan sonra binbaşıya döndü:

"Hadi bakalım, tek elle kaldırın."

"Ooo! Bu eski numara, bunu biliyorum ben."

"Biliyorsunuz öyle mi? Sanırım biliyorsunuz. Bazıları bunu yapamaz ama. Bazen yarım litresine iddiaya girerdik."

Bu işin numarası, bana gösterdikleri gibi, işaret parmağını göstermeden tuğlaların arasına sokmaktı. Ondan sonra zorlanmadan kaldırabilir, taşıyabilirdiniz.

Votkadan bahsedilince aklıma kahvaltı geldi. Artık hava aydınlanmış, saat dokuza gelmişti. Biraz dışarı çıkacağımı söyleyip istasyona gittim, büfeden ekmek, sosis, birkaç konserve ve votka aldım. Dönüşte İvanovna'ya uğradım, ondan bir kavanoz hıyar turşusu aldım. Rezeneli, sarımsaklı, leziz bir koku yayıyordu. Çalışmaktan tutulan sırtımı, bacaklarımı esnetmek hoşuma gitmişti. Binbaşının da benim yokluğumda biraz dinleneceğini tahmin ediyordum. Ama geri dönünce, işin ara vermeden devam ettiğini gördüm. Yeni soba kuzinenin seviyesine gelmişti, kapakları çoktan bağlanmıştı. İgor Yakovleviç paltosunu çıkarmıştı, üzerinde bir yün fanila, kubbenin kirişini örüyordu. Binbaşı ise benim yerime geçmiş, ona tuğla uzatıyordu. Hızlı, düzgün çalışıyorlardı ve binbaşı yaşlı adamın temposuna zar zor yetişiyordu. Ve sürekli tartışıyorlardı.

"Bir insanın sadece bir yeteneği olması gerek," diyordu İgor Yakovleviç, kendi düsturuna bağlı kalmış, sol elini hep "kuru" tutuyordu.

Dar fanilasının içinde vücudu, pençelere benzeyen iri elleriyle ve uzun kollarıyla karşılaştırılınca çelimsiz görünüyordu. Tartışmaları ben ayrılmadan önce ne konuşuyorlardıysa -ustalık, çalışma tarzı vb.- onun üzerinden gelişmişti ama bu kez başlangıçtaki sınırını aşmıştı.

"Sadece bir yetenek! Ve eğer o işte yeteneğin yoksa, o işe girmeyeceksin. Bozmayacaksın. Bunu hep söylerim, aklında tut."

"Neden tek yetenek olsun?" diye tartışmaya sakince devam etti binbaşı, üstün bir havadaydı. "Rönesans ne olacak? Leonardo da Vinci?"

Belli ki, İgor Yakovleviç bu isimleri hayatında ilk kez duyuyordu. Kendi cahilliğine kızdı ama tartışmayı bırakmadı.

"Bunu söyleyemeyiz. O günlerde ne oldu, senle ben bilmiyoruz."

"Ne demek bilmiyoruz, İgor Yakovleviç!" diye karşı çıktı binbaşı, bana bakarak. "Herkes bilir Leonardo da Vinci ressamdı, heykeltıraştı, mucitti, hem de yazardı. Bak, sor ona."

Binbaşının sözlerini doğrulamak zorunda kaldım.

"Eh, öyleyse, öyledir," diye söylendi yaşlı adam, köşeye sıkışmıştı. "Ama ne zamandı o? Asırlar önce! Herkesin elinden her işin geldiği zamanlar."

"Geldiniz mi sözüme?"

"Yok ben genelde konuşuyorum. Bugünlerde her şey değişik. Teknik değişik, her şey değişiyor, kardeşim."

İgor Yakovleviç'in soruna tarihsel yaklaşımına şaşırmıştım. Bunu yüksek sesle söyleyerek tartışmayı kestim, onları yemeğe davet ettim.

İgor Yakovleviç masada içki içmeyi kesinlikle reddetti.

"Sonra. Onu yaktığımız zaman..." diyerek sobayı gösterdi. "Ama sen iç," dedi binbaşıya, "sana zararı yok."

"Ama siz de biraz..."

"Yok, içemem. İşteyken olmaz. Kimsenin de beni düşünmesine gerek yok."

Binbaşı ısrar etmedi, alınmadı da.

"Peki, ben bir kadeh alacağım. Sağlığınıza!"

Binbaşıyla ben, içtik. Ve sohbetimiz yine edebiyata döndü. Binbaşının hayranlıkla söz ettiği Mayakovski'ye değindik. Şiirlerini okurken öyle hevesle okuyordu ki, gülüşünü eliyle gizlemeyi bile unutuyordu. Mayakovski'ye bu kadar hayran birinin neden kendi şiirlerini böyle düzgün, uyaklı yazdığını, Mayakovski'den başka ne kadar şair varsa, o idolü hariç hepsini taklit ettiğini düşündüm. Ama bunu ona sormadım. Sadece, öğrencilerimle Mayakovski'yi işlerken sık sık ana dilimizin tüm kurallarını yıkan sözcüklerle ve üslupla karşılaştığım yorumunu yaptım. Binbaşı heyecanla, yarı kızarak yarı şakayla karşı çıktı ve beni tutucu ve dogmatik olarak değerlendirdi.

İgor Yakovleviç kayıtsız, yemeğini yiyip çayını içiyor, kibirli ve mesafeli sessizliğini koruyordu. Öksürüğü ve homurtusuyla duruşu, "Tüm bunların bana hiçbir yararı yok, ilgimi de çekmiyor, hatta bunlar bir yığın saçmalık," der gibiydi. Ama söz Puşkin'den açılınca, dedi ki:

"Puşkin büyük Rus şairi..." Ama bunu, sanki bir kendisi biliyormuş, bu sonuca kendi zekâsıyla varmış ve dünyada bilen ilk kişiymiş havasıyla söyledi. "Büyük şair!" Sonra iç geçirdi, gözlerini kıstı ve abartılı bir yüksek sesle ezberden okumaya başladı:

Söyle bana amca,
Boşuna değil miydi Fransızların,
Moskova'yı ateşe verişi?

"Ama bu Lermontov," diye güldü binbaşı. Yaşlı adam ona şöyle bir ters bakıp devam etti:

Ne de olsa çarpışmalar vardı,
Evet, daha söylüyorlar!

"Ama bu Lermontov'un *Borodino*'su!" diye sözünü kesti binbaşı sevimli bir kızgınlıkla ve dirseğiyle beni dürttü.

Boşuna değildir her Rus'un
Borodino'yu anması!

İgor Yakovleviç yüksek sesle ve üzerine basarak son sözleri söyledi, hatta parmağıyla binbaşıya doğru, sanki ben bunu baştan beri biliyordum, der gibi işaret etti:

"Ve Poltava Muharebesi: 'Doğuda yeni bir şafak parlıyor...'"

"Evet, işte bu Puşkin, burada haklısınız!" diye üsteledi Binbaşı,

"Bu, Poltava adlı şiirinden sadece bir bölüm, bu doğru."

"Ben Puşkin değil dedim mi? Başka kim böyle bir şiir yazabilir? Senin Mayakovski mi? Yok kardeşim."

"Mayakovski hayatta değil ki? Ne yazacaktı bilinmez."

"Hıh!" Yaşlı adam tam bir güvensizlik havasıyla ağır elini salladı.

"Siz çetin cevizsiniz İgor Yakovleviç!" dedi binbaşı, başını iki yana sallayarak. Şaşkına dönmüştü. Alnını ta siyah, kunduz rengi saçlarının dibine kadar kırıştırdı.

"Tam bir çetin ceviz!"

Yaşlı adam kendisinin böyle tanımlanmasına açıkça memnun olmuştu. Ama bunun kendisi için yeni bir bilgi olmadığını hemen belli etti.

"Evet, yetmişimi geçtim çok şükür. Benim kadar yaşadığınızda siz de konuşabilirsiniz." Bu mesaj sırf binbaşıya değil, bana da, hatta tümüyle benim kuşağıma yönelikti.

Ama binbaşı o an bile kendi üstünlüğünün zaferini inkâr edemedi.

"Çetin ceviz olabilirsiniz ama Borodino şiiri Lermontov'undur."

İgor Yakovleviç bir şey demedi, bana yemek için teşekkür etti. Canı belirgin şekilde sıkkın, masadan kalktı. Sanırım kendisi de Borodino konusunda yaptığı hatayı anlamıştı. Ama Leonardo da Vinci adını hiç duymamış olduğunu kabul etmek ona keskin bir bıçak gibi gelmişti. Onun bu haline üzüldüm. Yaşlı bir insanın, bilginin ve zinde bir hafızanın üstünlüğüne sahip biri karşısında aldığı yenilgiden duyduğu o acıya üzüldüm.

Kahvaltıdan sonra iş daha da hızlı yürüdü. İki sobacı tuğlaları döşemeye başladılar. İgor Yakovleviç mutfak tarafında, binbaşı arka odada, ben de asistanları gibi... İş sessizlik içinde ilerliyordu, arada bir işle ilgili kısa bir yorum çıkıyordu. Herhalde bu biraz önceki, yani binbaşının açıkça galip geldiği tartışmadan kaynaklanıyordu. Ama iş de giderek griftleşmişti, ateş sürgüsü, ventil takılacak, yeni baca deliği açılacaktı, kuzinenin borusu ana boruya bağlanacaktı, bunlar tam bir dikkat gerektiriyordu, belki ondan da kaynaklanıyordu bu sessizlik.

Onları bu sessizlikten ben de çekip çıkarmadım çünkü her ikisine de kil ve tuğla taşımaktan başımı kaşıyacak vaktim yoktu. Onlar ara verdiklerinde diğer işlerimi aceleyle hazırlayıp, düzenledim

ki, sonra daha kolay yapabileyim. Yeni sobanın gövdesi bu kez tavanda eski bacanın borusunun uzandığı deliğe kadar yükselmişti ve eskisinden hacim olarak küçük olmasına karşın daha güzel, daha sıradışıydı. İgor Yakovleviç ona tavanın altında bir korniş yapmaya başladığında daha da şık göründü. Kornişin badanalanmış halini gözümün önüne getirebiliyordum. Lolya geldiğinde soba duvarda harika bir dekor olarak görünecekti. Ama düzgün ısıtacak mıydı?

Yukarıdaki çalışma için merdiven gerekmişti, biz de sandalyeleri, hatta masayı kullandık ama üzerlerine gazete kâğıdı serdik. Yukarıda sadece İgor Yakovleviç çalışıyordu ve gerçekten kalenin kıralı gibi bir hali vardı. Korniş için birkaç kesilmiş tuğla isteyince, binbaşı tuğlayı kesmeye başladı ama tuğla kırıldı, ardından bir tanesi daha kırıldı. Kızmış, rahatsız olmuştu. Bir üçüncüyü denedi ama o da üç parçaya ayrıldı. İgor Yakovleviç'ten sabırsızlık ve alay dolu yorumlar bekliyordum ama o, yardımcısının beceriksizliği karşısında gayet sempatik görünüyordu.

"Berbat şeyler! Bu da tuğla mı? Ver bakayım!"

Tuğlayı hâlâ "kuru" olan eline ustaca aldı, avucunun içine yerleştirdi, hafif çekiç darbeleriyle, yumurta kabuğu soyar gibi istediği şekilde bir tuğlayı elde etti. İkinciyi, üçüncüyü, sonunda gerekli olan kadarını öyle yaptı.

"Eveet, işte böyle. Vay be!" dedi binbaşı.

Ama yaşlı sobacı alçak gönüllü olmayı arzuluyordu. İmrenilecek ustalıktaki vuruşlarını o tuğlanın değişik kalitede olmasına bağladı.

"Bazıları fena değil." Ama yine de kurnazca bir yorum yapmaya dayanamadı: "İyi kalitelilerin hepsi de arka arkaya gelmiş, ne güzel."

Binbaşı ve ben bir kahkaha attık, İgor Yakovleviç kendisi de güldü. Gördüm ki, diğer konudaki yenilgisinin acısını fazlasıyla çıkartmıştı. İkimiz de ona hizmet etmeye devam ettik. Eski bacanın tuğlalarını bir bir söküşünü hayranlıkla izledik. Sökülüp kaldırılınca korkulacak bir şey olmadı ve her şey bir eldiven gibi uydu. Oysa İgor Yakovleviç daha önce mezura kullanmamıştı.

Tünediği yerden aşağı homurdanarak indiğinde hava kararmaya başlamıştı. Yeni sobanın deneneceği o büyük an geldi. Lambayı

yakmak istedim ama İgor Yakovleviç karşı çıktı.

"Ona gerek yok. Alevi görmeyecek miyiz?"

Sobanın önüne yerleşti, bu kez ayaklarının üzerine çömelmedi, dizleriyle çöktü, köylülerin genellikle kızaklarda veya yerde ateşin yanında veya ortak çömleğin çevresinde oturdukları gibi, ağır çizmelerinin üzerine oturdu. Hâlâ nemli olan ızgaranın üzerine biraz yonga yerleştirdi, bir kibrit çaktı ama onu hemen yongalara tutmadı, bir gazete topağını tutuşturdu, bunu alt kapağın içine attı. Gazete topağı hemen alev aldı, ancak ondan sonra tırnaklarının ucuna kadar yanmış kibriti yongaların üstüne attı. Kâğıt hemen alev almıştı ama sobada ateş ağır ağır başladı. Heyecandan nefes nefese izliyordum, artık alevler büyümüş, büyük yongaları yalamaya başlamıştı. Evet, ama aslında eski sobada da iş bu aşamaya kadar normal gidiyordu, asıl bundan sonra ne olacaktı? İgor Yakovleviç yukarıya odun koydu, bunları İvanovna'nın yaptığı gibi düzenledi. Alev giderek odunların üzerinde yayılıyordu ve iş daha iyi, daha iyi gitti. İgov Yakovleviç dizlerinin üstünden doğruldu:

"Kutlarım, yeni sobanız hayırlı olsun," dedikten sonra ellerini kovanın içindeki suda yıkadı. Demek sobanın içindeki alevin büyümesi iyi görünebilsin diye bana lambayı yaktırmamıştı. İşte İgor Yakovleviç de kendi işinde bir şairdi.

Binbaşıyla ben ellerimizi yıkayıp üstümüzü değiştirdikten sonra ben biraz tedirginlikle İgor Yakovleviç'in beklediği ödeme sorusunu sordum. "Benim tarifemi herkes bilir," dediğini hatırlıyordum. Ama yanımda o kadar nakit var mıydı, kaygı duyuyordum. Soba harika yanıyordu. Büyük odunlar konmuş, onlar da alev almaya başlamıştı. Her şey öyle iyi gidiyordu ki, dışarı çıkıp duman bacadan tütüyor mu, bakmak aklıma gelmedi. Tütüyor olmalıydı. Değil mi ki, odaya duman dolmuyordu.

"Boş ver..." dedi İgor Yakovleviç, soruyu geçiştirdi, "boş ver..."

"Yok, yok İgor Yakovleviç, lütfen söyleyin size ne ödeyeceğim."

"Onunkiyle aynı, yüzde elli, yüzde elli," dedi, biraz ciddi, biraz şaka yollu, binbaşıyı göstererek. "Beraber çalıştık, hatta sen de payını almalısın, bize yardım ettin."

"İgor Yakovleviç," diye araya girdi binbaşı, "ben burada tamamen başka bir amaçla bulunuyorum, herhangi bir şey almaya hakkım yok. Baştan söylemiştim bir şey almayacağımı, bu işin ustası

değilim ki."

"Eee, ben de bir şey almayacağım, çünkü ben de ustasıyım. Gördün mü? Söyleyecek başka bir şey yok! Ama yeni sobanın şerefine bir şey içeceksek, reddetmem şimdi."

Ödemenin benim için yük olmayacağını, büyük bölümünün okul tarafından karşılanacağı yalanını uydurarak ısrar etmeyi denedim ama İgor Yakovleviç kızarak sözümü kesti:

"Yani bu söylediğin zaten boşuna. Okuldan para mı alacağım? Çok şükür öyle yoksul değilim. Buna razı olmam."

Ondaki bu kızgınlık, belki de, binbaşının ödeme kabul etmeyip, bu konuyu önemsememesinden kaynaklanıyordu ama her durumda bu konuyu kapatmak zorundaydım.

Binbaşı bu konuşulanlardan sonra sofraya oturulurken biraz şaşkın, biraz mahçup sordu:

"İgor Yakovleviç, bana bir şeye mi darıldınız?" Beklenmedik bir soruydu bu. "Belki sizi gücendirecek bir şey yaptım?"

"Yok. Neden sordunuz?" diye cevapladı yaşlı adam şaşırarak, sanki binbaşıyı daha önce hiç görmemiş gibi, onun rütbe işareti, nişan ve madalyalarla dolu üniformasına baktı.

"Neden güceneyim? Beraber iyi iş çıkardık. Sizinle kavga etmemiz için ne sebep var..."

Şimdi İgor Yakovleviç binbaşıya "siz" diye hitap ediyordu, belli ki, beraber çalıştıklarındaki gibi, onu astı olarak görmüyordu artık.

"Peki o zaman. Siz iyi adamsınız İgor Yakovleviç. Ustalığınıza da diyecek yok. Haydi içelim, sağlığınıza!"

"Sağlığa!" Kadehlerini tokuşturdular, sanki daha önce aralarında bir şey varmış da, şimdi uzlaşmışlar gibi karşılıklı sevinç duydular.

O sırada kapı vuruldu. Gelen İvanovna'dı. Bacadan çıkan dumanı görmüş. Fyodor da aksayarak arkasından geldi. Onlar da bizimle içtiler, yeni sobayı ve İgor Yakovleviç'i övdüler. İgor Yakovleviç üç duble içti, yüzü kızardı. Ondan sonra övünmeye başladı. Sadece Rus ve Hollanda sobası değil, İsveç sobası da yaparmış, şömine, buhar kazanı da yaparmış, kimse onunki gibi yapamazmış, çünkü bu yetenek işiymiş, bu yetenek az görülürmüş. Belki biraz sıkıcılaşmaya ve çok ses çıkarmaya başlamıştı. Ben yeni bir kadeh doldurmak isteyince bardağı eliyle sıkıca kapadı:

"Yeter bana!" diyerek kalktı, sonra vedalaştı.

Onu geçirmek istedim. Sadece çakırkeyif olduğu için değil, belki ödeme konusunda onu ikna edebilirim, diye düşünüyordum.

"Geçirmek mi? Genç kız değilim ki..."

"Çetin ceviz yani!" dedi binbaşı o gittikten sonra.

Bir süre oturup sohbet ettik. İvanovna ertesi gün için taze odun getirdi, dizmeye koyuldu. Soba kurumuş, odayı iyice ısıtmaya başlamıştı. Ruhumda bir ferahlık hissettim. Bana öyle geliyordu ki, bundan sonraki günlerimde herhangi bir sıkıntı yaşamayacaktım.

1953

Yazılama

Sovyet Öyküleri serimizin üçüncüsü olan bu kitap; İrakli Andronikov'dan "Portre" ve Aleksander Tvardovski'den "Sobacılar" olmak üzere iki kısa öyküden oluşuyor.

İrakli Andronikov'un Portre isimli öyküsü, Rus yazar ve şair Lermontov'un hayatının ve eserlerinin tutkulu bir araştırmacısı olan öykü karakterinin, eski bir resmin peşinde geçen uzun serüvenini anlatıyor. Tutkusu ve heyecanına okuru ortak eden öykü, Lermontov'un yaşamına dair biyografik bilgiler içeriyor.

Aleksander Tvardovski'nin Sobacılar öyküsü; hangi yöntemle yakılırsa yakılsın iyi sonuç vermeyen bir sobanın yeniden yaratılma sürecini anlatıyor. Göğsü madalyalarla dolu bir savaş kahramanının bu süreçteki emeğine, efsaneler ve masallarla bilinen "sobacılar"ın gizemli ve tuhaf mesleklerine yakından seyrin kapılarını aralıyor.

15 TL

KDV'den muaftır